

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**YETİŞKİNLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI
İLE KİŞİLERARASI İLİŞKİLERİNDEKİ
MANİPÜLATİF TUTUM VE DAVRANIŞLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİZMİN ROLÜ**

YONCA HAVARE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA

2021

**YETİŞKİNLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI
İLE KİŞİLERARASI İLİŞKİLERİNDEKİ
MANİPÜLATİF TUTUM VE DAVRANIŞLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİZMİN ROLÜ**

YONCA HAVARE

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. PERVİN YİĞİT

LEFKOŞA

2021

KABUL VE ONAY

Yonca HAVARE tarafından hazırlanan “Yetişkinlerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Kişilerarası İlişkilerindeki Manipülatif Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişkide Narsizmin Rolü ” başlıklı bu çalışma, 23/06/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

.....
Yrd. Doç. Dr. Deniz ERGÜN (Başkan)

Yakın Doğu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

.....
Yrd. Doç. Dr. Pervin YİĞİT (Danışman)

Yakın Doğu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

.....
Yrd. Doç. Dr. Şebnem GÜLDAL KAN

Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

.....
Prof. Dr. K. Hüsnü Can BAŞER

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyakaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- ☐ Tezimin tamamı heryerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım taktirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

23.06.2021

İmza

YONCA HAVARE

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile benimle içtenlikle ilgilenen ve destek olan sayın tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Pervin Yiğit'e teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca ilminden faydalandığım insani ve ahlaki değerleri ile de örnek edindiğim öte yandan bu çalışmayı yürütebilecek zemini hazırlamamda yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Ebru Çakıcı olmak üzere Psikoloji bölümündeki tüm hocalarıma teşekkürler ederim.

Bu araştırmanın gerçekleşmesini sağlayan tüm katılımcılara ve katılımcılara ulaşmama yardımcı olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan, desteklerini ve sevgilerini en içten hissettiğim, aileme; başta sevgili annem Sade ve babam Semih'e, abim İrfan'a, ablalarım; Fevziye, Sevda, İpek'e, kardeşim Dilan'a bana her zaman destek oldukları için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak hayatımı varlığıyla güzelleştiren, çalışma süreci boyunca varlığını hiç esirgemeyen, desteğini her koşulda hissettiğim ve her şekilde kalbime dokunabildiği için sevgilim Sinan'a sonsuz teşekkür ederim.

Psk. Yonca Havare

ÖZ

Yetişkinlerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Kişilerarası İlişkilerindeki Manipülatif Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişkide Narsisizmin Rolü

Bu çalışma yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmaları ve kişilerarası ilişkilerdeki manipülatif tutum ve davranışlar arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolünü saptamak amacıyla yapılmıştır. Aynı zamanda, kişilerarasındaki manipülasyon ile narsisizm ve çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, seçkisiz olmayan amaca dönük örnekleme yöntemiyle seçilmiş, KKTC’de (Lefkoşa-Girne-Mağusa) yaşayan, 18-65 yaş aralığındaki 286 katılımcı oluşturmaktadır (193 kadın, 93 erkek). Araştırma verileri; araştırmacının hazırladığı Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, Beş Faktör Narsisizm Ölçeği-Kısa Form ve İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği aracılığıyla katılımcılardan online olarak alınmıştır. Yetişkin bireylerin kişiler arası ilişkilerindeki manipülatif tutum ve davranışları; birtakım değişkenler ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler içerisinde olduğu bulunmuştur. Araştırmada, erkeklerin kişiler arası ilişkilerde manipülatif tutum sergileme oranlarının kadınlara göre daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Yaş, medeni durum, çalışma durumu ve eğitim durumunun ilişkilerdeki manipülatif tutumlar için risk faktörü oluşturmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların çocukluk çağı travmaları ve narsisizm puanları ile insan ilişkileri puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olup, çocukluk çağı ruhsal travmatik deneyimlerinin ve narsisizm düzeyinin arttıkça kişiler arası ilişkilerde manipülatif tutumların da arttığı görülmüştür. Ayrıca çocukluk çağı travmatik yaşantıların ve narsisizmin insan ilişkilerinde manipülasyonu yordadığı ve çocukluk çağı ruhsal travmalar ile insan ilişkilerinde manipülasyon arasındaki ilişkiye narsisizmin aracılık ettiği bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, kişilerarası ilişkilerde manipülatif tutumlar üzerinde etkisi olan çocukluk travmaları ve narsisizm üzerine çalışmalar yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk Çağı Travmaları, Narsisizm, Kişiler arası İlişkiler, Psikolojik Manipülasyon.

ABSTRACT

The Role of Narcissism in the Relationship Between Adult Individuals' Childhood Trauma and Manipulative Attitude and Behavior in Their Interpersonal Relationships

This study was carried to determine the role of narcissism in the relationship between childhood traumas and manipulative attitudes and behaviors in interpersonal relationships. Moreover, associations between manipulation among individuals and narcissism and childhood traumas have also been studied. The sample of the study was selected by non-selective purpose-facing sampling method and it consisted of 286 individuals participants age over 18-65 years who is living in the KKTC (Nicosia-Kyrenia-Famagusta), (193 female, 93 male). The data used in the research was obtained online from the participants through; The Socio-Demographic Information Form, The Childhood Trauma Scale, The Five Factors Narcissism Scale-Short Form and the Scale of Manipulation in Human Relationships. Manipulative attitudes and behaviors of adult individuals in interpersonal relationships; a positive direction meaningful relationships has was found with some variables. The research found that men had higher rates of displaying manipulative attitudes in interpersonal relationships than women. Age, marital status, work status and educational status were found to pose no risk factor for manipulative attitudes in relationships. Meaningful relationships between participants' scores of childhood traumas and narcissism and their scores of human relationships were found to be positive, and manipulative attitudes in interpersonal relationships also increased as childhood traumatic experiences and narcissism level increased. It was also found that childhood traumatic lives and narcissism tired of manipulation in human relationships, and that narcissism mediated the relationship between childhood traumas and manipulation in human relationships. According to these results, studies on childhood traumas and narcissism can be carried out that have an effect on manipulative attitudes in interpersonal relationships.

Keywords: Childhood Traumas, Narcissism, Interpersonal Relationships, Psychological Manipulation.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar VE ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR.....,	xi

1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Tanımlar.....	6

2. BÖLÜM.....	7
KAVRAMSAL ve KURAMSAL BİLGİLER.....	7
2.1. ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMALAR.....	7
2.1.1. Tarihçe ve Tanım.....	7
2.1.2. Çocuk İstismarının Türleri.....	9
2.1.2.1. Fiziksel İstismar.....	9
2.1.2.2. Cinsel İstismar.....	10
2.1.2.3. Duygusal İstismar.....	11
2.1.2.4. İhmal.....	12
2.1.3.Çocuk İhmal ve İstismarında Olası Sonuçlar.....	13
2.1.4.Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları İle Narsisizm Arasındaki İlişki.....	15
2.1.5.Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalar İle Kişilerarası İlişkilerde Manipülasyon Arasındaki İlişki.....	17

2.2.KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE MANİPÜLASYON.....	17
2.2.1.Kişilerarası İlişkilerde Manipülatif Tutum ve Davranış.....	17
2.2.2.Kişilerarası İlişkilerde Manipülatif Tutum ve Davranışlar ile Narsisizm Arasındaki İlişki.....	20
2.3. NARSİSİZM.....	21
2.3.1.Narsisizm Kavramı Tanımı.....	21
2.3.2.Normal ve Patolojik Narsisizm.....	24
2.3.3.Büyükleme ve Kırılgan Narsisizm.....	25
2.3.4.Narsistik Kişilik Bozukluğu.....	27
2.3.5.Narsistik Kişilik Özelliği.....	28
2.4. İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	29
2.4.1.Çocukluk Çağı Travmaları ve Kişilerarası İlişkilerde Manipülatif Tutum ile İlgili Araştırmalar.....	29
2.4.2.Narsisizm ve Kişilerarası İlişkilerde Manipülatif Tutum ile İlgili Araştırmalar.....	31
2.4.3.Çocukluk Çağı Travmaları, Narsisizm ve Kişilerarası İlişkilerde Manipülasyon Değişkenlerini Bir Arada İnceleyen Çalışmalar.....	32
3. BÖLÜM.....	33
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	33
3.1. Araştırmanın Modeli.....	33
3.2. Evren ve Örneklem.....	33
3.3. Veri Toplama Araçları.....	34
3.3.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu.....	35
3.3.2. Beş Faktör Narsisizm Ölçeği-Kısa Form.....	35
3.3.3. Çocukluk Çağı Ruhsal Yaşantılar Ölçeği (ÇÇTÖ).....	35
3.3.4. İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği.....	36
3.4. Veri Toplama Süreci.....	36
3.5. Veri Analizi.....	37
4. BÖLÜM.....	39
BULGULAR.....	39

5. BÖLÜM.....	53
TARTIŞMA.....	53
6. BÖLÜM.....	57
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
6.1. Sonuç.....	57
6.2. Öneriler.....	58
6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	58
6.2.2. Klinik Psikologlara Yönelik Öneriler.....	58
6.2.3. Devlet'e Yönelik Öneriler.....	59
KAYNAKÇA	60
EKLER.....	70
ÖZGEÇMİŞ.....	75
İNTİHAL RAPORU	77
ETİK KURUL RAPORU.....	78

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Ölçek Puanlarına İlişkin Normallik Testi Sonuçları.....	37
Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.....	34
Tablo 3. Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden Aldıkları Puanlar.....	39
Tablo 4. Katılımcıların Yaş Grubuna Göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	40
Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyetine Göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	41
Tablo 6. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	42
Tablo 7. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	43
Tablo 8. Katılımcıların Çalışma Durumuna Göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	44
Tablo 9. Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği Ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden Aldıkları Puanlar.....	45
Tablo 10. Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği Ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeği İle İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar.....	46

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Katılımcıların Çocukluk Çağı Travması Ölçeği Puanlarının İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarını Yordama Durumuna İlişkin Path Diagramı.....	50
---	-----------

Şekil 2. Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeği Puanlarının İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarını Yordama Durumuna İlişkin Path Diagramı.....50

Şekil 3. Çocukluk Çağı Travmaları İle İlişkilerde Manipülasyon Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Rolü.....51

KISALTMALAR

Akt : Aktaran

APA : The American Psychological Association-Amerika Psikoloji Derneđi

Çev. : Çeviren

ÇÇTÖ: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

DSM : The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

WHO : World Healty Organization-Dünya Sağlık Örgütü

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Çocukluk çağı travmatik yaşantılar, bireylerin fiziksel, ruhsal sağlık durumlarında ve gelişim süreçlerinde ciddi etkilere neden olan evrensel bir sorun oluo hem dünyada hem ülkemizde istismar ve ihmalin ciddi boyutlara ulaştığı görölmektedir (World Healty Organization, 2016). Çocukların maruz kaldıkları travmatik olaylar, henüz bilişsel ve ruhsal gelişimini tamamlamamış olan çocuk üzerinde kısa ya uzun dönemde birtakım sonuçlar doğurmaktadır. Söz konusu sonuçlar kimi zaman ruhsal işleyişte kimi zaman erişkin ilişkileri üzerinde birtakım olumsuz ve kalıcı etkiler bırakmaktadır. Bu noktada erken dönem yaşantıları yetişkin dönemdeki fiziksel, psikolojik iyilik hali ve ilişkiler yönünden oldukça önemlidir (Gilbert, 2009; Bora, 2019).

Çocukluktan itibaren deneyimlenen kişiler arası ilişkiler, bireylerin erişkin dönemlerinde kurdukları ilişkiler üzerindeki tutumlarını, kişiler arası ilişki tarzlarını etkilemektedir. Erken dönemde kurulan olumsuz ilişkiler, uzun dönemde işlevsiz, manipölasyona dayalı ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlamaktadır. Manipölasyon, ilişkiler üzerinde psikolojik bir etkiye sahip yıkıcı tutumların tümünü kapsamaktadır (Koç, 2014; Hrebin ve Shyroka, 2020).

Çalışma kapsamına giren bir diğer konu narsisizmdir. Narsistik kişilik özelliklere sahip bireyler ben merkezci, ilişkilerde problem yaşamaya yatkın, diğerlerine karşı duyarsız ve eş duyum eksiliği ile ilişkili bir kişilik eğilimi şeklinde ele alınmaktadır (Uçkun, Üzüm ve Uçkun, 2018). Yapılan pek çok klinik çalışmada da narsistik özelliklere sahip bireylerin erken dönemde ihmale maruz kaldıkları, yetişkin ilişkilerinde ise karşılanmayan ihtiyaçlarını telefı etmeye yönelik hareket eden kişiler olarak tanımlanmaktadır (Morf ve Rhodewalt, 2001). Söz konusu tutumları sonucunda kişiler arası ilişkilerinde sömürüye ve manipölasyona dayalı davranışlara rastlanabilmektedir (Ozan, Kırkpınar, Aydın, Fidan ve Oral, 2008).

Bu çalışmada bireylerin kişiler arası ilişkilerindeki manipülatif tutum ve davranışları üzerinde etkisi olduğu düşünülen değişkenler saptanmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında bireylerin ilişkileri üzerinde önemli ölçüde etkisi olduğu düşünülen çocukluk çağı travmaları ile kişiler arası ilişkilerde manipülasyon arasında bir ilişki olabileceği ve bu ilişkiye narsisizmin aracılık edeceği düşünülmüş ve araştırılmıştır.

İzleyen bölümlerde öncelikle çalışmanın problem durumu, amacı, önemi ve sınırlılıkları detaylı olarak ele alınmıştır. Daha sonra ilgili değişkenlere yönelik kavramsal ve kuramsal bilgiler aktarılmaktadır. Son olarak toplanan veriler ile elde edilen analizler ve sonuçlar yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

Çocukluk dönemi yaşantıları, bireylerin uzun dönemde etkilerini yaşadıkları bir çok deneyimi taşımaktadır. Bu deneyimlenen yaşantıların bazıları travmatik olayları barındırmaktadır. Çocukluk çağı ruhsal travma yaşantıları; 18 yaşından küçük çocukların fiziksel, ruhsal durumunu, güvenliğini tehdit eden ve kişiler arasındaki ilişkilerde güvene dayalı bağın kurulmasına olumsuz bir şekilde etki eden cinsel, fiziksel, duygusal istismar ve ihmal olarak karşımıza çıkan olumsuz içerikteki davranışları kapsamaktadır (WHO, 2016). Çocukluk çağında maruz kalınan bu travmatik yaşantılar, bireylerin uzun dönemde fiziksel, ruhsal ve duygusal açıdan problemler yaşamalarına neden olabilmekte, kişilik patolojileri ve kişiler arası ilişkiler üzerinde etkisinin olabileceği ifade edilmektedir (Gilbert, 2009; Orcutt, 2011). Çocukluk çağında deneyimlenen travmatik yaşantıların yalnızca kişinin kendisini değil, uzun dönemde kişilerin iletişim içerisinde olduğu diğer bireyleri de etkilemektedir. Deneyimlenen travmatik yaşantının en yaygın sonuçlarından birinin yetişkin dönem kişiler arası ilişkilerindeki zorluklardır. İlişki içerisinde olunan bireylere karşı manipülatif tutumlar sergiledikleri belirtilmiştir (Gilbert, 2009). Manipülasyon kavramı; aldatıcı biçimde birtakım stratejiler yoluyla diğerlerinin algısını ve davranışlarını değiştirmeyi amaçlayan psikolojik ve sosyal bir etki olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2018). Manipülatif bireyler kendi çıkarları için ilişki içerisinde oldukları bireylerin enerjilerini kullanarak onları kontrol etmeye çalışmaktadırlar (Dinçyürek, 2010). Erken dönemde maruz kalınan örseleyici ilişkiler, yetişkin ilişkilerde de benzer örüntülerin yaşanmasına sebep olabilmekte ve bu yaşantılar sonucunda manipülatif tutumlar sergilenabilmektedir (Gilbert, 2009).

Araştırmanın kapsamına giren diğer bir konu olan narsisizm, erken dönem ihmal yaşantılarıyla birlikte çekirdeğinin oluştuğu, başkalarını umursamama, kendiliğine aşırı önem verme, başkalarını kontrol etmeye hakları olduğuna dair inançlar gibi örüntüleri barındıran bir yapılanmadır (Eldoğan, 2016; Karaaziz ve Erdem Atak, 2013). Çocukların maruz kaldığı ruhsal travmalar sonucunda oluşabilecek narsistik çekirdeğin, ilişkilerdeki tutumları da etkileyebileceği ve ilişki içerisinde oldukları kişileri bastırmak isteyerek, kendisine itaat etmesini sağlayarak duygusal olarak manipülasyonlarda bulunabildikleri belirtilmiştir (Bachar ve ark., 2014). Pascale Chapaux-Morelli ve Pascal Caudera (2011)'nin kendi vakaları üzerinden yola çıkarak inceledikleri narsistik kişilik örüntülerine sahip bireylerin ilişkilerinde manipülatif yollar izleyebildiklerini ve bazılarının travmatik deneyimlere maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Alan yazındaki bilgiler ışığında, araştırma kapsamında çocukluk çağı ruhsal travmalar ile kişiler arasındaki manipülatif tutum ve davranışlar arasındaki ilişki incelenirken, narsisizmin de bu ilişki üzerindeki aracı rolünün incelenmesinin önemli olabileceği düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada temel amaç, çocukluk çağı ruhsal travmaları ile kişiler arası ilişkilerdeki manipülatif tutum ve davranışlar arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolünün incelenmesidir. Temel amaç doğrultusunda alt amaçları belirlemek üzere aşağıda sıralanan sorulara cevap aranmıştır.

1.Araştırmaya katılan yetişkin bireylerin kişiler arasındaki ilişkilerdeki manipülatif tutum ve davranışları, sosyo-demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak farklılaşmakta mıdır ?

a) Katılımcıların kişiler arasındaki manipülatif tutum ve davranışları yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?

b) Katılımcıların kişiler arasındaki manipülatif tutum ve davranışları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?

c) Katılımcıların kişiler arasındaki manipülatif tutum ve davranışları medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?

d) Katılımcıların kişiler arasındaki manipülatif tutum ve davranışları eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?

e) Katılımcıların kişiler arasındaki manipülatif tutum ve davranışları çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?

2. Katılımcıların çocukluk çağı travma ölçeği alt boyutlarından (duygusal istismar, fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve cinsel istismar) aldıkları puanlar ile insan ilişkilerinde manipülasyon ölçeği alt boyutlarından (saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji) aldıkları puanlar arasında anlamlı ilişkiler var mıdır ?

3. Katılımcıların beş faktör narsisizm ölçeği alt boyutlarından (antagonizm, nevrotiklik ve aracı dışa dönüklük) aldıkları puanlar ile insan ilişkilerinde manipülasyon ölçeği alt boyutlarından (saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji) aldıkları puanlar arasında anlamlı ilişkiler var mıdır ?

4. Katılımcıların çocukluk çağı travmaları, ilişkilerdeki manipülatif tutum ve davranışları yordamakta mıdır ?

5. Katılımcıların narsisizm düzeyleri, ilişkilerdeki manipülatif tutum ve davranışları yordamakta mıdır ?

6. Çocukluk çağı travmaları ile kişiler arası ilişkide manipülatif tutum ve davranışları arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolü var mı ?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocukluk çağı ruhsal travmalar gerek ülkemizde gerekse yurt dışında sıkça karşılaşılan toplumsal bir sorundur. Her yıl on binlerce çocuğun bakım verenleri veya diğerleri tarafından ihmal ve istismara maruz kaldığı, gelişimsel süreçlerinin kısıtlandığı, fiziksel, ruhsal, toplumsal açıdan güvenliklerinin tehdit edildiği hatta ölümcül sonuçlara ulaşıldığı bilinmektedir (WHO). Geçmişten bugüne yapılan çalışmalarda çocuğun ihmal ve istismara maruz kalmasının en yaygın sonuçlarından birinin uzun dönemde kişiler arası ilişkilerdeki zorlayıcı tutumlar olmasına rağmen bu konuya yönelik çalışmaların yetersiz olduğu düşünülmektedir (Paradis ve Boucher, 2010; Kaya, 2010). Bu noktada bu çalışmanın ihmal ve istismarın

çocukların gelişimi ve uzun dönemdeki ilişkiler üzerindeki olumsuz manipülatif tutumların ele alınması, koruyucu çalışmaların arttırılması, farkındalık kazanılması açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Öte yandan çocukluk çağı travmatik deneyimler ile kişiler arasındaki ilişkilerdeki manipülatif tutumlar arasında bir ilişki varsa, söz konusu ilişkiye hangi değişkenlerin aracılık ettiği bilinmemektedir. Bu noktada narsisizm kavramı ortaya çıkmaktadır. Literatürde narsisizm ile kişiler arası ilişkilere yönelik çalışmalar sayıca çok az olsada narsistik özelliklerin kişiler arası ilişkilerdeki tutum ve davranışları önemli ölçüde etkilediği söylenmektedir (Ozan, Kırkpınar, Aydın, Fidan ve Oral, 2008). Bu çalışmada çocukluk travmaları ile kişiler arası ilişkilerde manipülatif tutum ilişkisinde narsisizmin rolünü inceleyerek ilişkilerde uzun süreli etkilere eşlik eden mekanizmaların görülmesine olanak verebilir.

Alanda söz konusu çalışmada ele alınan değişkenlerin bir arada incelendiği ve narsisizmin aracı rolünün test edildiği çalışma mevcut değildir. Ülkemizde daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması ve benzer çalışmaların kısıtlı olmasından dolayı bu araştırma da elde edilen bulguların alana katkı sağlaması açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma var olan çalışmaları çeşitlendirmek ve yapılabilecek araştırmalar için kaynak olmak adına önemli bir yer edinmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Lefkoşa, Girne ve Mağusa bölgelerinde yaşayan 18-65 yaş aralığındaki bireyler ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın hedef kitlesini tanı grubu değil normal evren oluşturmaktadır.

Araştırmaya ilişkin diğer bir sınırlılık bazı veri toplama araçlarının öz bildirime dayalı olmasıdır. Narsistik kişilik örgütlenmelerine ilişkin değerlendirmelerin, bireylerin savunucu ve kendilerini iyi gösterme tutumlarından etkilenebileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın önemli bir sınırlılığı ise sunulan 'Beş Faktör Narsisizm' ölçeğinin 60 maddeden oluşmasıdır. Gönüllü olarak katılan katılımcıların, ölçek soru sayılarının çok fazla olduğunu ifade etmişlerdir.

Bir diğer sınırlılık ise alan yazında benzer çalışmaların kısıtlılığı nedeniyle sonuçların karşılaştırılması durumunda yaşanacak zorluklardır.

1.5.Tanımlar

Çocukluk çağı ruhsal travmalar: Çocukluk çağı travmalar kavramı, bireylerin 18 yaşından önce maruz kaldıkları fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal olarak tanımlanmaktadır. Maruz bırakılan bu yaşantıların ebeveynler veya bakım verenler tarafından çocuğun gelişimsel sürecini kısıtlayan ve engelleyen, toplumsal normlara uygun olmayan ve zarar verebilen bir durum olup çocuğun duygusal, fiziksel, cinsel ve toplumsal açıdan güvenliğinin tehlikeye girmesi durumudur (Helvacı Çelik ve Hocaoglu, 2018).

Manipölasyon: Manipölasyon kavramı, hedef alınan bireylerin aleyhine gizlice gerçekleştirilen, insanları kontrol etme biçimi olan ve kişinin kendi hedeflerine ulaşmak amacı ile kasıtlı olarak gerçekleştirdiği psikolojik etkiye sahip yıkıcı tutum ve davranışların tümü şeklinde tanımlanmaktadır (Hrebin ve Shyroka, 2020)

Narsisizm: Narsisizm kavramı, kişilerin kendilerini olumsuz olarak algılamaması, kendilerini aşırı beğenmeleri, kişiler arası ilişkilere önem vermemeleri ve eş duyum kuramamaları hali şeklinde tanımlanmaktadır (Demirci ve Ekşi, 2017).

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL BİLGİLER

2.1.ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMALAR

2.1.1.Tarihçe ve Tanım

Çocukluk çağı ruhsal travmaları insanlık tarihinden bu yana devam eden toplumsal bir sorundur. Ancak insanlık tarihi boyunca çocukların maruz kaldığı örseleyici yaşantılar olmasına rağmen konunun tespiti ve literatürü yakın tarihte oluşmuştur (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

Hugo ve Dickens'in romanlarında çocukluk çağı travmalarından bahsettikleri görülmüş ancak daha sonra 1960 yılında çocukluk çağı fiziksel ve cinsel istismarına değinerek literatürdeki ilk tanımlamayı yapan Tardieu olmuştur (Yaşar ve Akduman, 2007). II. Dünya Savaşı'ndan sonra yetim kalan yüzbinlerce çocuğun varlığının anlaşılması ve yaşanan savaşların çocuklar üzerindeki etkilerinin fark edilmesiyle birlikte çocukları korumaya yönelik birçok organizasyon harekete geçmiştir. Böylece çocukluk çağı ruhsal travmaların etkileri üzerine tanımlamalar, savaşta bakım verenlerini yitiren çocukların tepkileri ile oluşmuştur (Polat, 2001; Akt: Helvacı Çelik ve Hocaoglu, 2018). Uzun bir aradan sonra 1946 yılında Caffey, 'Caffey Sendromu' adını verdiği uzun kemik ile çocuk istismarı ilişkisi ele alarak konunun yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. 1962 yılında ise Kempe hırpalanmış çocuk kavramını kullanmış ve 'Örselenmiş Bebek Sendromu' makalesi ile dikkat çekmiştir (İnci, 2010). Örselenmiş Bebek Sendromu, öfkeli ebeveyn ya da bakım veren tarafından bebeğin şiddetli bir şekilde sarsması sonucunda beyin kanaması geçirmesi ya da tıbbi bir ihtiyaca maruz bırakılması olarak ifade edilmiş olup çocuk istismarının en ağır formlarından olduğu görülmüştür (Yılmaz, 2009). 1974 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), çocuk istismarı ile ihmale yönelik önleme çalışmaları ve tedavi yasasını çıkarmıştır. Bunun yanı sıra 1989 yılında çocuğu korumaya yönelik kuşkusuz önemli gelişmelerden bir diğeri ise Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen 'Çocuk Hakları Sözleşmesi' olmuştur (Kara ve ark., 2004).

Ülkemizde çocuk istismarıyla ilgili çalışmalar oldukça yeni olup daha çok ruh sağlığı uzmanları tarafından yürütülmekte ve çeşitli dergilerde derleme yazıları ve vaka sunumları ile gündemde kalmaya çalışmaktadır (Erdoğan, 2019).

Çocuklukta yaşanan çatışmaların ve engellemelerin bazıları travma yaratacak düzeyde olabilmektedir. Bu durum kişinin benlik sürecini yavaşlatan, gerileten ve bozar niteliktedir. Erken çocukluk dönemlerinde maruz kalınan travmatik yaşantılar hem ruhsal hem de kişilik gelişiminde önemli bir kritere sahiptir (Özgen, 2017). Travmatik deneyimler her yaş grubu için risklidir ancak çocukların maruz kaldığı ruhsal travmalar henüz gelişim süreçlerinin erken aşamalarına rastladığından yetişkin bireylerde olduğundan daha fazla etkiye sahiptir (Şar, 2018).

Çocukluk çağı travmatik olaylar, bireylerin çocukluk ve genç erişkinlik dönemlerinde yaşadıkları cinsel, fiziksel, duygusal istismarları ve ihmali şeklinde tanımlanmaktadır (Helvacı Çelik ve Hocoğlu, 2018). Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımına göre çocukluk çağı ruhsal travmalar; çocuğa bakmakla yükümlü bireylerin çocuğun fiziksel ve psikososyal gelişim sürecine zarar veren, can güvenliğini tehdit eden her türlü sömürüye dayalı tutum ve davranışların tümünü içermektedir (WHO, 2006).

Çocukluk çağı ruhsal travmaların temelinde, gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde sık karşılaşılan bir sorun olan çocuk istismarı ve ihmali bulunmaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali bir çok kaynakta farklı şekillerde tanımlanmıştır. Çocuk istismarı ve ihmali, bakım veren ya da bir başka kişi tarafından çocuğa yöneltilen, çocuğun gelişimsel sürecini kısıtlayan ve engelleyen, toplumsal normlara uygun olmayan ve zarar verebilen bir durum olup çocuğun duygusal, fiziksel, cinsel ve toplumsal açıdan güvenliğini tehlikeye girmesi durumudur (Taner ve Gökler, 2004). Ancak bilinmesi gerekir ki ihmal ve istismar kavramlarının ayrı olarak ele alınması gerekmektedir. İhmal, çocuğa verilmesi gereken fiziksel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarının eksik karşılandığı ya da hiç karşılanmadığı durumlardır. İstismar ise çocuğun diğer kişiler tarafından psikolojik, fiziksel ve sosyal gelişim süreçlerinin tahrip edilmesi ile tanımlanmaktadır. İstismar ile ihmali ayıran önemli nokta istismarın aktif eylemler içermesidir (Aral ve Gürsoy, 2001).

Çocuk istismarı ve ihmalinin temel faktörleri içerisinde; kasıtlı olması, tekrarlayıcı olması, bireylerin eylemlerini içeriyor olması ve sonuç olarak çocukları fiziksel,

ruhsal yönden tehdit edici olması gibi nitelikler yer almaktadır (Bağrıaçık, 2019). DSÖ bu tutum ve davranışları; fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal (fiziksel-duygusal ihmal) olarak 4 grup altında toplamıştır (WHO, 2006).

2.1.2.Çocuk İstismarının Türleri

2.1.2.1.Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, çocuk ve ergenlerin ebeveynleri ya da bakım verenleri tarafından sağlığına kasıtlı olarak zarar verecek şekilde yaralanması veya yaralanma riskinin olması durumudur (Geçkil, 2017). Fiziksel istismarın çeşitli bir çok tanımı bulunsa da genel olarak 18 yaşından küçük kişilerin ebeveynleri ya da bakım verenleri tarafından yaralanmasına sebep olmasına, hayatını sürdürmesine, sağlıklı yaşamına ve gelişimine kasıtlı olarak zarar veren eylemlerin varlığı şeklinde tanımlanmaktadır (Taner ve Gökler, 2004; WHO, 2006). Fiziksel istismar tanımı kapsamında ele alınacak eylemler uygulanış şekline göre aletli ve aletsiz fiziksel istismar olma üzere iki başlık altında incelenmektedir. Aletli fiziksel istismar; kemer, ütü, kayış, sopa gibi çeşitli aletlerin kullanılmasıyla birlikte yara oluşumuna sebep olan olguları kapsamakta ve sonuçları oldukça yıkıcı olabilmektedir. Aletsiz fiziksel istismar ise alet kullanmaksızın tokat, ısırma, yumruk, tekme gibi eylemlerin çocukta oluşturduğu fiziksel şiddeti kapsar (Bora, 2019). Maruz kalınan bu travmatik deneyimler basit bir yaralanmayla birlikte ölümle sonuçlanan geniş bir durumu ifade etmektedir (Bilim, 2012).

Fiziksel istismar genellikle çocuğu cezalandırmak, otoriteyi sağlamak için bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Güner, Güner ve Şahan, 2010). Bu nedenle çocukluk çağı ruhsal travmaları arasında teşhisi en kolay istismar türü olmasına rağmen maruz kalınan cezalandırma şekilleri bazı toplumlarda ve kültürlerde istismar olarak kabul edilmediği için yaygınlığının tam olarak belirlenmesi güç olabilmektedir (Topbaş, 2004).

Fiziksel istismar diğer tüm istismar türleri gibi çocuklar üzerinde fiziksel, sosyal ve ruhsal açıdan ciddi problemlere neden olabilmektedir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). Maruz kalınan fiziksel istismar sonucunda öğrenme güçlüğü, akademik başarısızlık, gelişimsel bozukluklar, ve ilişkilerde öfke ve istismar davranışları gibi kısa dönem etkilerin yanı sıra yetişkinliğe uzanan antisosyal davranışların, eş duyum yoksunluğunun ve ahlaki değerlerde bozulmaların görüldüğü uzun dönem etkilerin

de olduğu gör÷lmektedir (Elliman ve Margaret, 2000; Helvacı Çelik ve Hoccoğlu, 2018). Bunlara ek olarak madde kullanımının, intihar girişimlerinin ve kaygı bozukluklarının da fiziksel istismara uğramış çocuklarda daha sık gör÷ldüğü gözlenmiştir (Fırat, 2007).

2.1.2.2.Cinsel İstismar

Çocukluk çağı cinsel istismarı, tarihsel bir süreç olarak ele alındığında neredeyse her dönemde gerçekleşmiş ancak dikkatleri üzerine verilmemiş bir konu olduğu gör÷lmüştür (İnci, 2010). Maruz kalınan cinsel istismar kısa ve uzun vadede çocuk veya ergenin ruhsal, bilişsel ve sosyal gelişim süreçlerini etkilemekte ve her bölgede, her kültürde ve her sosyo-ekonomik düzeyde var olabilen evrensel bir sorun haline gelmiştir (Bulut, 2007).

Çocukluk çağı cinsel istismarı, psikososyal ve cinsel gelişim süreci tamamlanmamış, yaşça küçük bir çocuk veya ergenin kendilerinden büyük bir yetişkin tarafından zor kullanılarak cinsel uyarılma amaçlı kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır (Aktepe, 2009). Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının tehdit altına alınması, çocuk ile cinsel bir birleşmenin olması, ahlaka uygun olmayan söz ve davranışlarda bulunulması, fuhuş, enest ya da pornografi malzemesi haline getirilmesidir (Aydınova, 2019). Bunun yanı sıra röntgencilik, cinsel içerikli konuşmalar yapma, enest, teşhircilik, cinsel içerikli videolar izletmek, vücudun özel bölgelerine dokunma veya dokundurma gibi eylemlerin hepsi çocuğa yönelik cinsel istismar olarak ele alınmaktadır (Tıraşçı ve Gören, 2007). Enest, çocuk pornografisi ve çocuğa tecavüz en yaygın istismar eylemleridir. Cinsel istismarın çocuk üzerinde en fazla iz bırakanı şüphesiz istismar eyleminin aile bireyleri tarafından gerçekleştirilmesidir. Tek ve kesin bir tanımı olmamakla birlikte enest; aile içerisinde anne ve baba figürüne, otoritesine sahip, çocuk ile aynı evde yaşamakta olan bireyler tarafından çocuğun cinsel yönden istismar edilmesi şeklinde tanımlanmıştır (Akdoğan, 2005). Cinsel istismar olgularının yaklaşık %70'nin mağdur çocuğun aile üyeleri, akrabaları ve çocuğun tanıdığı bireyler tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Toplumsal olarak çocuğun cinsel istismarının göz ardı edilmesi, çocuğun yaşamı boyunca etkilerini taşımasına ve yaşama katılmasını engelleyen ciddi hasarlara neden olan travmatik bir durumdur (Akdoğan, 2005; Taner ve Gökler, 2004).

Cinsel istismar sık rastlanan bir sorun olmasına rağmen genellikle gizli tutulmaya çalışıldığından kaynaklı var olan vakaların yalnızca %15'inin bildirildiği düşünülmüştür. Yaygınlığına yönelik yapılan çalışma bulguları farklılık gösterebilir. Oranların kadınlar için %12 ile %17, erkekler için ise %5 ile %8 arasında olduğu gözlemlenmiştir (Taner ve Gökler, 2004).

Çocukların maruz kaldığı travmanın şiddeti; cinsel istismara maruz kalınan süreye, çocuğun yaşına, istismar olayının yaşanma sıklığına, uygulanan istismar davranışının türüne göre ve kim tarafından maruz bırakıldıklarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Öte yandan istismarcı ve çocuk arasındaki yakınlık derecesinin artması, çocukta ruhsal bozuklukların daha sık görülme olasılığının arttığı belirtilmektedir (İbiloğlu, Atlı, Oto ve Özkan, 2018). Maruz kalınan bu travma yetişkin dönemlerine uzanarak duygusal, davranışsal, toplumsal, psikolojik sorunların oluşmasına ve kişilik gelişiminin olumsuz etkilenmesine zemin hazırladığı bilinmektedir (Ovayolu, Uçan ve Serindağ, 2007).

Çocuklukta maruz kalınan cinsel istismarın sonucunda kaygı bozuklukları, yeme bozuklukları, intihar düşünceleri, depresyon, borderline kişilik bozukluğu, narsistik kişilik bozukluğu, çoğul kişilik bozukluğu ve maddeyi kötüye kullanım gibi bozukluklara rastlanmaktadır (Alpaslan, 2014). En sık karşılaşılan sonuçlardan biri de cinsel istismara maruz kalan çocuk veya ergenin yetişkinlikte iletişim tarzlarında görülen problemlerdir. Bu kişiler yakın ilişki kurmada ve devam ettirmekte zorluklar yaşayabilir ve kişiler arasında yaşanan bu zorluklar mağdurun olumsuz yaşam olaylarını başkalarına yansıtmasıyla ilişkilidir (Bulut, 2007).

2.1.2.3.Duygusal İstismar

Duygusal istismar, ebeveynlerin ya da bakım verenlerin çocuğun ihtiyaçlarına yönelik tekrarlayıcı biçimde uygunsuz yanıt verme ve ruhsal açıdan zarar verici oldukları kabul edilen davranışlardır (Yaşar ve Akduman, 2007). Ruhsal bir şiddet olarak ele alınan duygusal istismar çocuğa veya ergene; değer vermeme, küfür etme, bağırma, aşağılama, önemsememe, terk etme ile tehdit etme; çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamama gibi tutum ve davranışları içermektedir (Arslan, 2016). Buna benzer başka bir tanımda da duygusal istismar; lakap takma, duygusal ve sosyal gereksinimlerini yok sayma, azarlama, sürekli eleştirel tutum sergileme, küçümseme ile yaşına ve gücüne uygun olmayan isteklerde bulunma gibi çeşitli

tutumları da içerisinde barındırmaktadır (Dağlı ve İnancı, 2011). Bahsedilen davranışların hepsi duygusal istismarın günlük hayatta olan ancak fark edilmekte zorlanılan yansımalarını kapsamaktadır. Bu nedenle duygusal istismarın kapsamı ve sınırlılığı üzerine net bir tanımlama yapmak oldukça güçtür (Bilgen ve Karasu, 2017).

Beş farklı ülkede yapılan çalışma bulgularına göre en sık karşılaşılan istismar türünün duygusal istismar olduğu ve çocuğa bağırmanın %75 ile %80 oranında olduğu bildirilmiştir (Helvacı Çelik ve Hocaoglu, 2018).

Duygusal istismara maruz bırakılan çocuk veya ergenler, erken dönemden yetişkinliğe kadar uzanan ciddi ruhsal, davranışsal ve sosyal açıdan zorluklar yaşamaktadırlar. Duygusal istismar sonucunda, aileden-çevreden uzaklaşma, şiddet-saldırganlık eğilimi, yeme bozuklukları, intihar girişimleri, depresyon, bağımlı kişilik gibi bozukluklar sık rastlanan durumlardır (Kütük ve Bilaç, 2017).

2.1.2.4.İhmal

İhmal, çocuğa veya ergene bakmakla yükümlü kişiler tarafından çocuğun beslenme, giyinme, barınma, korunma ve tıbbi bakım gibi yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanmaması olarak tanımlanmıştır (Kara ve ark., 2004). Başka bir tanıma göre ise çocuğun yalnız başına bırakılması, bakım verenlerinin, ilgili kurumların çocuğa karşı görevlerini yerine getirememesi ve çocuğun eşit hak ve özgürlüklerden kısıtlanmasıyla birlikte gelişimlerini etkileyen her davranış ihmal olarak ele alınmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2001).

İhmal, iki alanda ele alınmaktadır. Bunlar; fiziksel ve duygusal ihmaldir. Kısaca tanımlayacak olursak fiziksel ihmal, çocuğun bakım verenleri tarafından beslenme, güvenlik, temizlik, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmaması olarak tanımlanabilir (Yaşar ve Akduman, 2007). Buna ek olarak fiziksel ihmal sık rastlanan ihmal olarak karşımıza çıkmakta olup çocuğun terk edilerek yalnız bırakılması, eğitimsel/bilişsel ihtiyaçlarının karşılanmaması, evden kovulması, kötü gelişim koşullarında olması da eylemsizlikler içerisinde yer almaktadır (Yurdakök ve İnce, 2010). Fiziksel ihmal, fiziksel istismara göre daha sık rastlanmaktadır. Ancak ihmalin çok belirgin eylemlerinin olmayı fark edilmesini güçleştirmektedir (Kara ve ark., 2004). Duygusal ihmal ise çocuğun ihtiyacı olan sevgi, ilgi gibi ihtiyaçlarının giderilmemesi ve ruhsal bakımın sağlanamaması

durumudur (Child Welfare Information Gateway, 2006). Erken çocukluk döneminde ihmal edilen çocukların yetişkinlik dönemlerine uzanan depresyon belirtileri, öğrenme güçlükleri, davranım bozuklukları, alkol-madde kullanımı ile kendine ve başkalarına zarar verme davranışlarının olduğu görülmüştür (Güler ve ark., 2002).

ABD’de 2010 yılında yapılan çalışmalar sonucunda 2 milyondan fazla çocuğun istismar ve ihmale uğradıkları ve bu çocukların %78.6 oranının ihmale maruz kalanları kapsadığı bildirilmiştir (Hornor, 2014). Ülkemizde de istismar ve ihmalin çeşitli türlerinin birlikte deneyimlendiği ve istismara maruz bırakılan çocukların çoğunda ihmalin de gözlemlendiği ifade edilmiştir (Aydınova, 2019).

2.1.3. Çocuk İhmal ve İstismarında Olası Sonuçlar

Erken dönemde deneyimlenen travmalar çocuğun dış dünyaya karşı bakış açısını etkilemektedir. Çocuğun yaşadığı yıkıcı deneyimler onun hayata ve insan ilişkilerine bakışının yanı sıra toplum içindeki yerini, sorumluluklarını, kişiler arası ilişkilerini olumsuz biçimde etkilediği görülmüştür (Perry ve Szalavitz, 2012). Kötü muamele görmüş ve travmatize olmuş çocuğun bu deneyimler ile baş etmede güçlük yaşadığı ve yaşanan travmanın etkilerinin yetişkinlik dönemlerine kadar uzanan ruhsal ve davranışsal problemlere neden olduğu bilinmektedir (Oflaz, 2015). Çocukluk çağında maruz kalınan travmaların, kişilerarası ilişkilerde önemli bir yer tutan bağlanma biçimini de etkilediği bilinmektedir. Ebeveynlerin travma yaratacak davranışlarda bulunması çocuğun güvensiz bağlanma örüntüsü geliştirmesine sebep olabileceği ve yetişkin dönemde ilişkileri etkileyecek düzeyde saldırganlık, şiddet gibi davranışlara sebep olabileceği belirtilmiştir (Tüzün ve Sayar, 2006). Maruz kalınan travmaların çocuğun erken gelişim süreçlerinde deneyimlenmesi daha derin etkilere sebep olduğu ve fiziksel, psikolojik hastalıkların gelişimi açısından bir risk faktörü oluşturduğu kabul edilmektedir (Şar, 2018; Doğruer, 2019).

Erişkin bireylerde gözlemlenen problemlerin erken dönemde yaşanan travmalar ile ilişkisinin olduğuna yönelik bir çok çalışma mevcuttur (Erdoğan, 2019). Çocukluk çağı travmatik deneyimlerinin yıkıcı sonuçları erken dönemlerden itibaren gözlenebilmektedir. Öte yandan toplumların her kesiminde görülen istismarın ve ihmalin etkisi, yaşanan travmadan uzun yıllar geçmiş olsa dahi kendini hissettirmektedir (Bilim, 2012).

Fiziksel istismara ve ihmale maruz kalan çocukların, davranışsal, bilişsel ve duygusal açıdan sorunlar yaşadıkları ileri sürülmüştür. Söz konusu çocuklarda bağlanma ile yakın ilişki kurma da zorluklar, davranış bozuklukları dikkat çekmekte ve uzun dönemde sosyal, romantik ilişkilerinde güçlükler yaşadıkları görülmüştür (Taner ve Gökler, 2004). Erken dönemde maruz kalınan fiziksel istismarın ileriye dönük cinsel problemlere ve düşük benlik saygısına neden olabileceği ifade edilmiştir (Bal, 2010).

Cinsel istismar, çocuklar üzerinde yıkıcı etkilere sahip olan travmatik bir deneyimdir. Olumsuz sonuçları uzun soluklu olmakla birlikte cinsel istismarın hem erken hem geç dönemde bir çok psikolojik belirti ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Alpaslan, 2014). Cinsel istismara maruz kalan çocukların kısa sürede uyku bozuklukları, kaygı bozuklukları, korku tepkileri ve bedensel yakınmaları ortaya çıkmaktadır. Bu çocukların yetişkin döneminde seyreden depresyonun, riskli cinsel davranışların cinsel istismar ile ilişkisinin olduğu ifade edilmiştir. Öte yandan maruz kalınan cinsel istismarın çocuk veya ergenin uzun dönemdeki ilişkilerinden kaçınmasına ya da ilişki kurdukları kişileri kontrol etme gibi davranışlara sebebiyet verdiği görülmüştür (Bora, 2019).

Duygusal istismar ve ihmalin sıkça deneyimlenmesine rağmen sonuçları göz ardı edilen travmatik bir deneyim olduğu gözlemlenmiştir. Duygusal istismar ve ihmale maruz kalan çocuklar gelişim aşamalarında duraksamalar yaşayabilmekte ve duygusal, davranışsal bozukluklar gözlemlenmektedir. Uzun dönemde sosyal ilişkilerde bozukluk, anksiyete bozuklukları ve kişilik bozukluklarına rastlanmaktadır (Taner ve Gökler, 2004).

Spertus ve arkadaşlarının (2003) çalışmasında çocuklukta maruz kalınan cinsel ve fiziksel istismarın yetişkinlik döneminde depresyon, kaygı, madde kötüye kullanımı, kişilik bozuklukları gibi çok çeşitli davranışsal, ruhsal ve fiziksel sorunlarla ilişkili olduğu gözlenmiştir. Duygusal istismar ve ihmalin ise uzun dönemde depresyon, intihar eğilimi, düşük benlik saygısı ve kişilik bozuklukları ile kendini gösterdiği bildirilmiştir. Yücel (2014) istismar türleri ile psikopatolojiler arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında maruz kalınan istismar türleri ile yetişkin dönemlerinde görülen depresyon, düşmanlık, obsesif-kompulsif bozukluk, anksiyete bozukluğu, somatizasyon, kişiler arası duyarlılık, fobik anksiyete, psikotizim ve paranoid düşünce arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğunu bildirmiştir. Orteins

(1981) ise çocukluk çağında deneyimlenen travmaların narsistik yaralanmalara neden olabileceğini ve bunun sonucunda hostilite ve öfke duygularının ortaya çıkabildiğini savunmuştur.

Son yıllarda ele alınan konular üzerinde çocukluk çağı travmalarının kişilik patolojilerine de sebep olduğu görülmüş ve konu üzerinde yoğunlaşmıştır (Bora, 2019). Grover ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışmada çocukluğunda istismar öyküsü olan bireylerin olmayanlara oranla depresif, narsistik, paranoid, sınırdan, antisosyal, obsesif-kompulsif ve pasif-agresif kişilik örüntülerinin yüksek olduğu görülmüştür. Zhang ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında ise çocukluk çağı travmaları ile bütün kişilik patolojileri arasında pozitif ve anlamlı yönde ilişki bulunduğunu bildirmişlerdir.

Özetle, ilgili literatür incelendiğinde gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ki çalışmalarda çocukluk çağında maruz kalınan tüm travmatik deneyimlerin, bireylerin davranışsal, ruhsal, fiziksel, sosyal ve daha bir çok alanda risk faktörü oluşturduğu görülmektedir.

2.1.4.Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları İle Narsisizm Arasındaki İlişki

Çocukluk çağında maruz kalınan travmatik deneyimler, çocuğun ruhsal ve zihinsel gelişim süreçlerinin tamamlanmamış olması ve travmatik deneyimler ile baş etme stratejilerinin yeterli olmaması nedeniyle uzun dönemde geniş bir patolojik belirti durumunu beraberinde getirmektedir. Öte yandan maruz kalınan travmatik yaşantılar kişilik yapılanmalarını da etkilemektedir (Orcutt, 2011; Bora, 2019).

Çocuğun gelişimsel sürecinde oldukça önemli bir nokta olan, uygun düzeydeki duygusal açıdan ilginin ve fiziksel bakımın bakım verenler tarafından karşılanmaması, çocuğun her konuda sıklıkla eleştirilmesi narsisizmin oluşmasındaki risk faktörleridir (Derin ve Öztürk, 2020). Erken dönemde bakım verenler tarafından travmatik yaşantılara maruz kalan kişilerin tutarlı bir kendilik oluşturacak yapılardan yoksun kaldıkları ve ilerleyen dönemde narsistik kişilik örüntüleri geliştirebildikleri ifade edilmektedir (Erdoğan ve Öztürk, 2018). Narsisizmin gelişiminde mizaç, genetik faktörler, ihmal edici tutumlar ve çocukluk çağı ruhsal travmaları gibi bir çok faktörün etkili olduğu belirtilmektedir (Ronningstam, 2017). Ancak çalışmacıların bir çoğunun çocukluk döneminde maruz kalınan travma faktörü üzerine gönderme yaptıkları görülmüştür (Bora, 2019). Bu noktada çocukluk çağı travması ile

narsisizm ilişkisini kavramaya çalışan Ferencz'nin psikopatolojilerin gelişmesinde çocukluk çağı travmalarının etkisini incelediği çalışmalar dikkat çekmektedir. Ferenczi, bireylerin çocukluk çağında deneyimledikleri olumsuz yaşantılar ile başa çıkabilmek için çeşitli narsistik yöntemler geliştirdiklerini öne sürmüştür (Frankel, 2017). Bunun yanı sıra nesne ilişkileri kuramcılar da narsisizmin temelinde, çocukluk çağı ilişkilerinde yaşanan istismar, ihmal ve düş kırıklıklarına yönelik görülen bir telafinin olduğunu belirtmişlerdir (McWilliams, 2013). Çocuklukta istismara maruz kalan söz konusu bu bireyler deneyimledikleri kurban rolüne tekrardan girmemek adına büyüklük duygusuna kapıldıkları ve narsistik örüntüler geliştirdikleri ifade edilmiştir. Çocuklukta yaşanan istismar kadar ihmalin de narsisizmin gelişiminde önemli etkisinin olduğu ileri sürülmektedir. Özellikle maruz kalınan duygusal ihmalin bir çok bilişsel hastalığa sebep olabileceği gibi narsisizmin de temelini oluşturabilmektedir. Duygusal ihmal sonucunda hayata ve insanlara karşı güvensiz ve korunmasız duygularını yaşayan çocuğun dünya ve kendisi arasında narsisizmi bir tür duvar olarak kullandığı ifade edilmektedir ("Narsistin Çocukluğu", 2019).

Çocukluk çağı ruhsal travmaları ve narsisizm arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar literatürde oldukça azdır (Cohen ve ark., 2014). Ancak var olan çalışmalar çocukluk çağı travmalarının narsisizmin gelişiminde etkili olduğunu destekler niteliktedir. Dickinson ve Pincus (2003) araştırmalarında çocukluk çağında maruz kalınan istismar ve ihmal yaşantılarının narsistik kişilik örgütlenmesinin kırılganlık boyutunda etkili olabileceği öne sürülmüştür. Hoglund'un (1997) çalışmasında da çocukluk çağında duygusal istismara maruz kalmanın, yetişkin dönemde narsistik özellikler (aşırı duyarlılık, gizli görkemlilik, yetersizlik) ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Öte yandan Johnson ve arkadaşları (2001), çocukluk çağında sözlü istismara maruz kalan çocukların ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde kişilik bozukluğu riskini arttırıp arttırmadığına yönelik çalışma yapmışlardır. Araştırmanın verilerine göre çocuklukta sözlü istismara maruz kalan bireylerin kalmayanlara göre üç kat daha fazla narsistik örüntüler gözlemlendiği bildirilmiştir.

2.1.5.Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları İle Kişiler arası İlişkilerde Manipülasyon Arasındaki İlişki

Erken çocukluk döneminde yaşanan travmatik deneyimlerin bireyler üzerinde etkisinin uzun soluklu olduğu bilinmektedir. Deneyimlenen travmatik yaşantıların dünyayla olan ilişkisi kadar kişinin yetişkinlik dönemindeki kişiler arasındaki ilişkilerini de etkilediği belirtilmiştir (Gilbert, 2009). Çocukluk çağı istismarı ve ihmalinin en yaygın sonuçlarından birinin yetişkin dönemde kurulan kişiler arası ilişkilerdeki zorluklar olmasına rağmen bu konuya yönelik çalışmaların az olduğu ve kişiler arası ilişkilerdeki tutumlarla ilişkisini inceleyen çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir (Paradis ve Boucher, 2010; Kaya, 2010).

Erken dönemde çocuğa bakmakla yükümlü olan bakım verenlerin çocuk ile olan ilişkileri, çocuğun yetişkin dönem kişiler arasındaki ilişkilerinin temelini oluşturmakta ve bağlanma şeklini yansıtmaktadır. İhtiyaçları karşılanmamış, ihmal ve istismara maruz kalan çocuğun gelişim sürecinin önemli noktalarında güvensiz bağlanma örüntüleri sergilediği ve deneyimlenen travmatik olayların yetişkin ilişkilerinde de benzer örüntülere sebep olduğu görülmüştür. Bu yaşantılar sonucunda şiddet, öfke, antisosyal davranışlar, kaygı ve eş duyum eksikliği gibi tutumlar ortaya çıkmakta ve işlevsiz kişiler arası ilişkiler kurulmaktadır (Gilbert, 2009; Erdoğan, 2019). Bu noktada çocuğun maruz kaldığı istismar türü de önem kazanmaktadır. Erken dönemde maruz kalınan fiziksel ihmal ve istismar çocuğun gelişimsel sürecinde olumsuz sonuçlar doğurabilmekle birlikte bu çocukların yetişkin dönemde yakın ilişkiler kurmakta zorlandıkları ve istismar edici, duygusal yoğunluğu az, öfke içeren ilişkiler kurdukları gözlemlenmiştir (Aktay, 2020). Özellikle cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmalin kişiler arası ilişkilerde çeşitli problemlere sebep olduğu ifade edilmiştir. Bu tür çocukluk çağı travmaları, kişiler arası ilişkilerde baskın, kontrol edici, hükmedici ve manipülatif tutumların var olmasına sebep olmaktadır (Huh, Kim, Yu ve Chae, 2014).

2.2.KİŞİLER ARASI İLİŞKİLERDE MANİPÜLASYON

2.2.1.Kişiler arası İlişkilerde Manipülatif Tutum ve Davranış

Kişiler arası ilişkiler, mutluluk, zevk, kişisel başarı, arkadaşlık kurma, sevgi açısından başarılı olma ya da olmama ve diğer bireyler ile kurduğumuz ilişkiler bağlamında tüm insanlar için önemli bir yere sahiptir. Çocukluk dönemlerinden

itibaren öğrenilen ve deneyimlenen kişiler arası ilişkiler, bireylerin kendi kişiler arası ilişkilerindeki davranış tutumlarıyla birlikte yaşamlarının tüm yönlerini etkileyebilmektedir. Literatürde kişiler arası ilişkiler çeşitli şekillerde ele alınmakla birlikte bunlardan bir tanesi ‘manipülasyon’dur (Koç, 2014). Manipülasyon, başkalarını istemedikleri halde kendi kontrolü altına almak, etkilemek şeklinde tanımları içermektedir (Kirschiner, 2020). Genel tanımı ile manipülasyon, hedef alınan bireylerin aleyhine gizlice gerçekleştirilen, insanları kontrol etme biçimi olan ve kişinin kendi hedeflerine ulaşmak amacı ile kasıtlı olarak gerçekleştirdiği psikolojik etkiye sahip yıkıcı tutum ve davranışların tümüdür (Hrebin ve Shyroka, 2020). Psikolojik manipülasyon ise kişinin aldatıcı, istismar edici davranışlar veya stratejiler yolu ile başkalarının davranış ve algısını değiştirmeye yönelik sosyal etki olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2018). Manipülasyon oldukça stresli bir deneyim olup kişinin fiziksel, duygusal ve ruhsal sağlığı üzerinde olumsuz etkileri mevcuttur. Bu durum mağdur için tatsız, küçümseyici ve rahatsız edici bir deneyim olabilmektedir (Braiker, 2004). Manipülatif tutum sergileyen bireyler, başkalarının haklarına karşı saygı duymamalarına rağmen saygı duyar gibi görünebilmektedirler. Bunun yanı sıra ilişki içerisinde oldukları bireylerin suçlu hissetmelerini sağlayan, kendi ihtiyaçlarını gidermek için kişilerin zamanlarını, enerjilerini ve yeteneklerini kullandıkları davranış örüntülerine sahip oldukları belirtilmiştir (Dinçyürek, 2010).

İnsanların çoğu, yaşamları boyunca kurdukları kişiler arası iletişimlerinde bir takım manipüle etmeye yönelik stratejileri kullanarak kendi isteklerini yaptırma arzusu içerisinde olabilmektedirler. Bunun sonucunda bu kişileri kendilerine fayda sağlayacak şekilde yönlendirmek, kontrol etmeye çalışmak ve etkileri altına almak manipülasyon sürecini oluşturmaktadır (Kirschiner, 2020). Ancak manipülasyon üzerine kurulan ilişkilerde hissedilen bireyleri manipüle etme arzusu uzun vadede sosyal işlevsel ve kişisel problemlere neden olabilmektedir. Manipülatörler bu yöne kurdukları kişiler arası ilişkilerde ya kurban rolünde ya da güç-kontrol pozisyonunda olduğunu kabul etmekte ve kişiler arasındaki etkileşimi ‘kazanan-kaybeden’ ilkesine göre değerlendirmektedir. Bu nedenle de bakış açıları, diğer insanlara güvenmeme üzerinde şekillenir ve her zaman kazanan tarafta olmaya yönelik arzularını içermektedir (Landis, 2017; Bowers, 2003).

Kişiler arası ilişkilerdeki manipülatif davranışlar aşırı bir baskı içermediğinde, sömürü amacı taşımadığında zararlı olarak algılanmamaktadır. Zarar verici manipülatif tutumları bunlardan ayıran özellikler ise şu şekildedir; manipülatörün

amacının gizli olması, yıkıcı sonuçlar doğurması ve mağdurun zayıf noktalarının bilinip saldırganlık içermesidir. Bunun yanı sıra kişiler arası ilişkilerde yıkıcı etkiye en çok sahip olan psikolojik şiddet duygusal manipölasyonlardır (Clemper, 2017). Ancak bilinmesi gerekir ki maruz kalınan durum ister duygusal ister fiziksel ister ekonomik veya sözlü şiddet olsun manipölatörün esas amacı ilişki içerisinde mağdurun kendisine itaat etmesini sağlamak ve mağdura hükmedip onu bastırmak olduğu ifade edilmektedir (Erdoğan ve Öztürk, 2018).

Manipölatif bireyler ilişki içerisinde güçlü bir kontrol sahibi olma ihtiyacı hissetmektedirler. Yanı sıra bakış açıları bilinçli veya bilinçsiz olarak kendi ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğine yönelik düşüncelere sahip olabilmektedir. Var olan bu düşüncelerden yola çıkarak özel bir birey olmayı hak ettikleri düşünceleri içerisinde yer alır. Dolayısıyla başkalarının kendilerinin sahip oldukları haklara sahip olmadıklarını ve kişiler arasındaki ihlal kavramını algılamakta zorluk yaşadıkları bilinmektedir (Buss, Gomes, Higgins ve Lauterbach, 1987).

Son zamanlarda literatürde yer alan ve daha eski yıllardan beri kullanılan manipölatörün tekniklerinden biri “gaslighting”dir. Gaslighting, psikolojik bir manipölasyon olup belirli kişilik türlerine sahip manipölatör tarafından ilişki içerisinde olduğu bireyin zihniyle, gerçeklik algılarıyla oynayarak, kendinden şüphe duymasını sağlayarak, ruhsal sağlığını sorgulatan şiddetli bir baskıdır. Burada en önemli nokta, baskının bireyi mağdur konumuna getirip istediği etkiyi yakalayana kadar devam etmesidir (Thomas, 2018).

Simon’un (2010) bildirdiğine göre bazı manipölatif davranışlara sebep olan teknikler şunlardır; yalan söylemek, reddetme, rasyonelleştirme, minimizasyon, utanç verme, mağduru kötülemek, kaçınma, kurban rolünü oynamak, baştan çıkarma, başkalarını suçlamak, hizmetçi rolünü oynamak, markalaştıran öfke, bandwagon etkisi, ihmal ederek yalan söylemek ve yönlendirme. Bahsedilen bu stratejik davranışlar mağdurun kişilik özelliklerine, bulunulan ortama ve manipölatörün amacına göre eyleme geçmektedir (Yılmaz, 2018).

Kişiler arasındaki etkileşim ve iletişimlerde yaşanan manipölasyonda herkes manipölatör kimliğine bürünebilmektedir ancak ben merkezci olan ve narsistik kişilik örüntüleri ile antisosyal kişilik bozukluğuna sahip bireylerin manipölatif olmaya daha yatkın oldukları ifade edilmiştir (Braiker, 2004; Yılmaz, 2018). Etkileşim içerisinde olunan mağdurların ise hayır deme yeteneklerinin olmayışı, itaatkar olarak tanımlanan, bulanık kimlik duygusu, aşırı vicdanlılık, duygusal

bağımlılık gibi kişilik örüntülerine ve manipülatörlerin ihtiyaçlarını tatmin etmek için varsayılan potansiyele sahip olmaları karşılması gereken özellikler arasında olduğu ifade edilmektedir (Braiker, 2004; Clair, 1966).

Duygusal manipülasyon mağdur açısından değerlendirildiğinde ise mağdurun benlik saygısının azalmasına sebep olmakta ve yoğun bir umutsuzluk sonucu kaygı ile depresyon gibi psikopatolojik tabloları ortaya çıkarmaktadır (Haji ve Cuypers, 2006). Günümüzde kişiler arasındaki ilişki ve iletişimde oluşan yüzeysellik ve kişisel çıkarların var olması duygusal manipülasyonun da yaygın olarak yaşanmasına sebep olmaktadır (Yılmaz, 2018).

2.2.2. Kişilerarası İlişkilerde Manipülatif Tutum ve Davranışlar İle Narsisizm Arasındaki İlişki

Narsistik kişilik örüntülerine sahip bireylerin yalnızca kendilerini düşünen, başkalarının duyarlılıklarına kayıtsız kalan, sömürücü ve bencil olabildikleri ifade edilmektedir (Uçkun, Üzüm ve Uçkun, 2018). Bu nedenle diğerlerine olan sevgi ve ilgileri sınırlıdır. Başkalarının beğenisine ve onayına ihtiyaç duyan narsistik bireyler, ilişkilerinde son derece ilgisiz, eş duyumdan ve bağlılıktan yoksun tutumlar sergilemektedirler. Bu örüntüye sahip bireylerin diğerleriyle geçici ve sömürüye dayalı ilişkileri mevcuttur (Campbell ve Foster, 2002). Narsist bireyler ilişki içerisinde problemler yaşamaya yatkındırlar. Öz saygılarını sürdürme çabasıyla hak sahibi, kibirli, küçümseyici tavırlarıyla birlikte diğerlerini hakarete uğramış hissettirmeye isteklidirler (Cheek ve ark., 2018). Bu tanımlama narsistlerin hem kişiler arasındaki ilişkilerini hem de romantik ilişkilerini kapsamaktadır (Campbell ve Foster, 2002).

Literatüre baktığımızda narsistik örüntülere sahip bireylerin, erken dönem ebeveyn-çocuk ilişkilerinin sömürüye, reddedilmeye ve hayal kırıklığına dayanması dış dünyaya karşı savunucu bir tutum sergilemelerine sebep olmakta ve ebeveyn ile yaşanan ilişkinin sonucunda oluşan boşluk, uzun dönemde diğerleriyle olan ilişkilerini etkilemektedir. Bunun sonucunda diğer insanlardan uzak olmayı seçmekte ya da ilişkilerinde sömürüye, manipülatif tutumlara yer vermektedirler (Ozan, Kırkpınar, Aydın, Fidan ve Oral, 2008).

Narsist bireyler, ilişki içerisinde oldukları kişileri bastırmak istemekte ve kendisine itaat etmelerini beklemektedir. Bu noktada çeşitli manipülatif teknikler ile kişileri duygusal olarak manipüle ettikleri ifade edilmiştir (Bachar ve ark., 2014). Narsistik kişilik örüntülerine sahip bireyler ilişki içerisinde oldukları partnerlerini ya da yakın çevresini, aşırı sevgi dolu, abartılı sözler kullanarak ve hediyeler alıp sürprizler yaparak manipüle edebilirler. Bu davranış ve tutum literatürde “aşk bombardımanı” olarak ele alınmaktadır. Manipülatif olan narsist, mağdur ile yakınlık kurmaya başladıktan sonra mağdurun diğer kişiler ile ilişkisini kaybetmesine sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra narsist birey tüm isteklerinin karşılanmasını beklemekte, karşılanmadığı takdirde aşırı öfkeli ve sömürücü davranışlar sergilediği görülmektedir (Erdoğan ve Öztürk, 2018). Narsist bireylerin ilişkilerindeki manipülatif tutumlarından bir diğeri “gaslighting” dir. Burada manipülatif narsist ilişkisi olduğu bireylere doğru olmayan bilgiler vererek mağdurun kendinden ve algısından şüphe etmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte mağdurun kendisine daha çok bağlanmasını ve güvenmesini sağlayan manipülatif bir tutum sergilemektedir (Hightower, 2017).

Son yıllarda literatüre girmiş olan “sapkın narsist” kavramı dikkat çekmektedir. Sapkın olarak adlandırılan narsistik örüntülere sahip bireylerin ilişkilerinde oldukça manipülatif tutumlara yer verdikleri görülmektedir. Sapkın narsistler çocukluk dönemlerindeki ilişkilerinde travmaya maruz kalmışlardır. Narsistik örüntülere sahip bu bireyler yetişkin olarak kurdukları ilişkilerde bakım verenle kurulan ilişkiyi onarmak amacıyla hareket etmektedirler ancak bu süreçte manipülatif yollar izlemektedirler. Başlangıç olarak ilişki kuracağı bireyleri yüceltmekte ve onları her açıdan kendisine bağlı olmasını sağlamaktadır. Kısa bir süre idealize ettikleri yakınlarını eleştirmeye, kıskanç tavırlar sergilemeye, sözel olarak şiddet uygulamaya başladıkları ifade edilmiştir (Morelli ve Caudera, 2011).

2.3.NARSİSİZM

2.3.1.Narsisizm Kavramı

Narsisizmin kavram olarak Yunan Mitolojisindeki Narkisos karakterinden günümüze kadar geldiği bilinmektedir. Efsaneye göre suda görünen yansımasına, kendisi olduğunun bilincinde olmadan aşık olur ve kendisine karşılık vermeyen bu zihin

tasarımından ayrılamaz. Narkissos hem aşık hem de aşkının nesnesi olmuştur. Bunun sonucunda imkansız bir aşka düşen Narkissos zamanla eriyip hayatını kaybetmiştir (Anlı, 2010; Hacıoğlu, 2018). Başka bir anlatıya göre ise kendisine aşk besleyen insanları suçluluk hissetmeden reddeden Narkissos, ona aşık olan Ekho'ya karşılık vermediği için suda ki yansımasına imkansız bir aşk ile cezalandırılmış ve tüm ömrünü sudaki yansımasına aşık olarak ve acı çekerek geçirir ve gölün başında hayatını kaybeder (Kızıltan, 2011). Narkissos efsanesinin içeriğinde ben merkezci tutum, kendine karşı aşırı bir hayranlık, ötekilere karşı duyarsızlık, nesne devamlılığının yokluğu, eş duyum ve psikolojik duyarlılıktan yoksunluk gibi birçok özelliğin varlığı narsisizm olarak ele alınan kişilik örüntüsü ile benzeşmektedir (Şen, 2019).

Mitolojik bir öyküden doğan narsisizm, kavramsal olarak ilk defa İngiliz cinsel bilimci Havelock Ellis (1898) tarafından Narkissos öyküsü ile ilişkilendirilmiş ve cinsel heyecanlardaki kendine hayranlık hali şeklinde tanımlamıştır (Akt: Kızıltan, 2000). Ellis'in narsisizm kavramına yönelik tanımlamasının ardından Paul Nacker 1899 yılında narsisizmi, kişilerin kendi bedenlerini erotik yatırım olarak seçmesi şeklinde tanımlamıştır. Nacker bu noktada kişilerin bedenlerini aşırı beğenmelerini ve cinsel olarak uyarılmalarını, doyum sağlamalarını kastetmiştir (Demirci ve Ekşi, 2017). Narsisizmi literatür içerisinde psikanalitik bir kavram olarak ilk kullanan kişi ise Isidor Sadger'dir. Sadger ise narsisizmi, normal bir gelişim süreci olarak ele almış ve kişinin kendini sevmesinin cinsellik üzerinde önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir (Erdoğan, 2019).

Narsisizm kavramı hem psikanalitik kuramcılar hem de nesne ilişkileri kuramcıları ve kendilik kuramcıları tarafından önem verilen bir kavram olmuştur.

Psikanalitik yaklaşım bakımından Freud ilk kez 1905 yılında "Cinsellik Üzerine Üç Deneme" adlı çalışmasında narsisizm kavramına değinmiştir. Ancak narsisizm üzerine en detaylı eser Freud'un ele aldığı 'Narsisizm Üzerine Bir Giriş' isimli çalışması kabul edilmiştir (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013). Freud makalesinde narsisizmi, libidonun dış dünyadan çekilip benliğe yöneltilmesi şeklinde tanımlamış ve narsisizmin bir sapıklık değil cinsel gelişimin bir süreci olduğunu ifade etmiştir. Narsisizmin bireylerin gelişim sürecinde olağan bir durum olduğunu öne süren Freud, birincil ve ikincil narsisizm olarak adlandırdığı iki yapıdan bahsetmiştir.

Çocuk kendini henüz öteki dünyadan ayıramadığından dolayı libidinal yatırımı benliğe yönelttiği ve kendini sevgi nesnesi olarak gördüğü, büyüklenmeci tavırların ön planda olduğu, normal bir süreç şeklinde tanımladığı yapı birincil narsisizmdir. İkincil narsisizmi ise bebeğin dış dünya ile yaşadığı olumsuz durumlar, hayal kırıklıkları veya libidinal yatırımın yapıldığı nesnenin kaybedilmesi sonucunda libidonun dış dünyadan çekilerek yeniden öze yatırım yapılması şeklinde tanımlamıştır (Freud, 2015). Narsisizm kavramının gelişimine psikanalitik bakış açısı ile ele alan bir diğer isim Otto Rank'tır. Otto Rank'ın narsisizmi öncelikle kişilerin benliğini cinsel nesne olarak sevmesi şeklinde ele aldığı ancak öte yandan kendine hayranlık, kibir gibi cinsel olmayan özellikler ile ilişkilendirdiği belirtilmiştir (Ekinci, 2018). Horney'e (1939) göre ise narsisizm, kişilerin kendilerini sevmeleriyle değil kendilerine yabancılaşmalarıyla ilişkili bir kavramdır. Narsistik kişilerin kendilerini ve başkalarını sevmeye yeten eklerini kaybettiklerini ve kendiliğin gerçekli olmayan biçimde şişirildiğini öne sürmüştür (Akt: Demirci ve Ekşi, 2017).

Nesne ilişkileri kuramcılarında Kernberg, narsisizmi kavramsallaştırırken kendi klinik deneyimlerinden, narsistik bireylerin kişilik yapısını ve davranışlarını öne çıkararak betimlemiştir. Kernberg'in tanımladığı narsisist, bir ötekinin ilgisine, hayranlığına, beğenisine ve ötekiler tarafından sevmeye ihtiyaç duyan bir yapılanmaya sahiptir. Öte yandan söz konusu bireylerin sık duygusal ilişkiler kurduklarını, empatiden yoksun tepkiler verdiklerini ve hayattaki doyumlarının ötekilerden aldıkları övgüye bağlı olduğunu vurgulamıştır. Ancak tüm bu dışavurumların temelinde soğuk, ilgisiz, ihmalkar ebeveyn tutumlarının varlığından söz etmiştir. Bunun sonucunda savunma mekanizması olarak büyüklenmeci bir kendilik geliştirdikleri ve uzun solukta bir kişilik yapısına dönüştüğünü savunmaktadır (Kernberg, 2016).

Narsisizm kavramına katkı yapan bir diğer araştırmacı kendilik kuramcılarında Heinz Kohut'tur. Kohut, narsistik kişilik bozukluğunu literatüre kazandıran isim olmuştur. Kohut narsisizmi, gelişimsel sürecin bir parçası ve bu sürecin içerisinde yaşanan gelişimsel bir duraklama şeklinde tanımlamıştır (Kohut, 2013). Kohut'a göre yaşamın ilk yıllarında bir bebek kendi bedenini annesinden ayrı algılayamadığını, kendisini annesinin bir uzantısı şeklinde algıladığını ifade etmektedir. Bu süreçte anne çocuğun ihtiyaçlarını eş duyum tepkileri ile karşılamaktadır. Kohut annenin bu

tutumunu aynalama kavramı ile açıklar. Bebeğin bu süreçte yeterli aynalama sonucunda olumlu ve sağlıklı ilişki yaşantıları biriktirmesi beklenir. Öte yandan yeterli aynalamanın yapılmadığı durumlarda bebek çaresiz, değersiz hissetmekte ve içsel olarak kırılğan ancak görünürde büyülenmeci bir kendiliğe neden olduğu görülmektedir (Akt: Hacıoğlu, 2018).

2.3.2.Normal ve Patolojik Narsisizm

Narsisizm, normal ve patolojik olmak üzere iki farklı yapı şeklinde incelenmekte ve narsisizmin bu şekilde daha iyi kavramsallaştırılabileceği düşünülmektedir (Falkenbach, Hawe ve Falki, 2013). Normal narsisizm, kişilerin kendilerini kusurlarıyla sevebildiği, kendisi ve diğerleriyle uyum içinde olabildiği narsisizm türüdür (Rozenblatt, 2002). Kişinin duygusal açıdan yeterli tatmin duygusunu yaşadığı, eş duyum kurma yeteneğinin olduğu ve başkalarının kendilerini onaylamamasına karşı tahammül etme yeteneklerinin olduğu bir durumu ifade etmektedir (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013). Normal narsisizme sahip kişiler, hedeflerine ulaşma yolunda duygu, düşünce ve davranışlarını bir denge üzerinde değerlendirmekte ve yaşanan olası problemlerle başa çıkıp güçlerini yeniden kazanabilmektedirler (Pincus ve Lukowitsky, 2010).

Akhtar (1989)'a göre normal narsisizmde kişinin kendine verdiği değer, sevgi ve güven yüksektir. Bu nedenle diğer bireylerin kendisine yönelttikleri eleştiriler kişiyi olumsuz etkilemez, olumlu görüş ve düşüncelere odaklanır ve bundan doyum sağlar (Akt: Bolat, Ülker ve Demir, 2016).

Kohut normal narsisizmin, temelde hayranlık, ilgi, beğenilme, onaylanma ihtiyacı az olan, başkalarını takdir etme becerisine sahip, hayata karşı sağlıklı beklentiler içerisinde olan, kendi potansiyelinin farkında olarak amaçlarına, arzularına ulaşabilen, girişimci, kendine güvenen bireyleri temsil ettiğini ileri sürmüştür (Kohut, 2013). Kernberg ise normal narsisizmi benliğe yapılan libidinal yatırım şeklinde tanımlamıştır. Kişilerin egonun amaçlarına uygun olarak hareket etmesi, nesne ilişkileri ile kendilik yapısının oluşmuş olması ve tutarlı kişiler arası ilişkiler kurması normal narsisizme sahip kişiyi tanımlamaktadır (Kernberg, 2016).

Patolojik narsisizm ise kişinin benlik algısına yönelik bir tehlikenin varlığı ile baş etme mekanizmalarının zarar görmesi ve yararlı baş etme yöntemlerinin kullanılamamasıyla oluşmakta ve bunun sonucunda gelişen sosyal

işlevselliklerindeki problemlerin tümünü kapsamaktadır (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Patolojik narsisizm, davranış ve tepki kapsamında normal narsisizme göre daha problemlili sonuçlar doğurmaktadır (Bolat, Ülker ve Demir, 2016). Başkalarını küçümseme, her şeyi değersizleştirmeye karşı uğraş içinde olma, eş duyumu yoksunluğu, kendine aşırı hayranlık duyma, doyumsuzluk, büyüklenmeci kendilik, aşırı isteklerde bulunma, insanları kullanma ve sömürme eğilimi patolojik narsisizme sahip kişilerin temel özellikleridir (Kernberg, 2016). Patolojik narsisizme sahip bireylerin kendi amaç ve istekleri doğrultusunda başkalarını kullanmaktan çekinmedikleri, diğer bireylerin zayıf yönlerini kullandıkları belirtilmiştir. Öte yandan söz konusu bireylerin, başkalarının sevgisine, onayına bağlı olan kimseler oldukları bu açıdan başkalarının kendileri hakkındaki düşüncelerine oldukça önem verdikleri ifade edilmiştir (Üzümcü, 2016)

Genel literatüre bakıldığında patolojik narsisizmin kişilik bozukluğu olarak ele alındığı ve kırılabilirlik, büyüklenmeci türüne, düzeyine ve oluşan tabloya göre tanımlandığı görülmüştür. Böylelikle düzeyinin hafif, görünümünün geçici olması narsistik özellikler olarak ele alındığı ancak düzeyinin yoğun, kalıcı ve uzun süreli olması ise narsistik kişilik bozukluğu olarak tanımlandığı görülmektedir (Üzümcü, 2016).

2.3.3.Büyüklenmeci (Grandiose) ve Kırılabilir (Vulnerable) Narsisizm

Patolojik narsisizm bir çok farklı sınıflandırmalara ayrılmış olsa da yapılan çalışmalar doğrultusunda temel olarak “büyüklenmeci narsisizm” ve “kırılabilir narsisizm” şeklinde ele alınmaktadır (Dickinson ve Pincus, 2003).

Büyüklenmeci narsisizm, özellikle eş duyumu eksikliklerinin ön planda olduğu, ben merkezci aşırı talepkar, manipülatif, baskın, kontrolcü özellikler ile tanımlanmaktadır (Demirci ve Ekşi, 2017). Narsistik kişilerin genel olarak büyüklenmeci bir yapıda oldukları ve dış dünyaya karşı kendi kendilerine yetebilen, sosyal açıdan güçlü bireyler olduklarını göstermeye çalıştıkları ifade edilmiştir (Tekneci, 2020). Büyüklenmeci narsisizm özelliklerine sahip bireylerin onaylanmamaya karşı aşırı hassas ve öfkeli tutumlar sergiledikleri ileri sürülmüştür. Kendilerine olduğundan fazla değer verme, abartılı üstünlük duygusu, yoğun kıskançlık, öfke teşhircilik gibi özellikleri içerisinde barındıran bir işlev bozukluğu şeklinde de

değerlendirilmektedir. Narsistik kişiliğin temel bileşeni olarak ele alınmakta ve büyüklenmeci tip narsisizmin, rahatsız edici fiziksel tutumları, kendiliğin olumsuz taraflarını bastırdığı; abartılı üstünlük ile mükemmelliyetçi yapılarını ise beslediği görülmektedir. Öte yandan kişiler arası ilişkilerinde istismar edici eylemlerde bulunma, hak iddia edici tutumlar içerisinde olma ve şişirilmiş bir benlik imajı narsisizmin, saldırganlık büyüklenmeci boyutun özellikleri arasında yer almaktadır (Pincus ve Lukowitsky. 2010; Pincus ve ark., 2009).

Rhodewalt ve Morf (1998)'un yürüttükleri çalışmada büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklere sahip bireylerin özsaygılarını korumak amacıyla ilişki içerisinde oldukları bireyleri küçük düşürme, manipüle etme gibi davranışlar sergiledikleri görülmekte ve benlik algılarının tehlikeye düştüğü durumlarda ise saldırgan olabildikleri ifade edilmiştir (Akt: Üzümcü, 2016). Özcan ve arkadaşlarının yürüttükleri çalışmada, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerine sahip bireylerin kişiler arası ilişkilerde baskın, manipülatif, saldırgan tarzda tutumlar sergileyerek işlevsel olmayan ilişkilere sebep oldukları görülmüştür (Özcan, Kocak ve Arslan, 2018).

Kırılgan narsisizm ise büyüklenmeci narsisizme göre zıt özellikler barındırmaktadır. Kırılgan narsisizm, kişiler arası ilişkilerde içe dönüklük, endişeli, çekingen, aşırı duyarlı, kaygı düzeyleri yüksek, yetersizlik, onay ihtiyacı fazla ve eleştirilere karşı hassas özellikler ile tanımlanmıştır (Ar, 2014). Kırılgan narsistik özelliklere sahip bireylerin de büyüklenmeci düşüncelere sahip oldukları ancak bunu ifade etme konusunda ürkek davrandıkları ve bu düşüncelerden dolayı onaylanmama korkusu yaşamaları sonucunda içe dönük bir tablo çizdikleri görülmüştür. Kırılgan narsistik kişilik özelliklerine sahip bireyler diğerleri tarafından hayranlık duyulmak istendiğinden dolayı önemsenmediklerini hissettikleri durumlarda öfke, çaresizlik duygusuna kapılabilmektedirler. Bu nedenle yaşanan düş kırıklıkları kişiler arası ilişkilerinde kaçınma davranışını doğurabilmektedir. (Dickinson ve Pincus, 2003).

Pincus ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında kırılgan narsisizm özelliklerine sahip bireylerin diğer insanlar tarafından özel bir konumda olma isteğinin boşluk, umutsuzluk ve utanç duyguları ile ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir.

Büyüklenmeci ve kırılgan narsisizm arasında farklılıklar olsa da yapılan çalışmalarda bu iki boyutun temelinde süreklilik gösteren değersizlik ve yetersizlik duygusuna

karşı kendilerini korudukları bir savunmanın ve kırılgan yapıdaki benlik duygularının var olduğu ifade edilmiştir (Köymen, 2019).

2.3.4.Narsistik Kişilik Bozukluğu

Narsistik kişilik bozukluğu ilk kez 1980 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından yayımlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı üçüncü versiyonunda yer almıştır. Narsistik kişilik bozukluğu, grandiyöz, sınırsız olarak güç, güzellik, başarı ile ilgilenme, eş duyum yoksunluğu, her konuda ayrıcalık ve hak talebinin olduğunu düşünme, ikili ilişkilerde sömürücü davranışlarında bulunma gibi özellikler ile ortaya koyulmuştur (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013). Daha sonraki yıllarda yayımlanan DSM-VI'te (APA, 1994) ise narsistik kişilik bozukluğu, ilgi ve onay arayışı içinde olmaları, kişiler arası ilişkilerinde eş duyum kuramamaları ile ortaya çıkan yaygın büyüklenmeci özellikler ile tanımlanmıştır. DSM-V ile son şeklini alan narsistik kişilik bozukluğu söz konusu belirtilerden en az beşinin var olmasıyla birlikte erken erişkinlikte kendini gösteren çeşitli bağlamlarda büyüklenme, ilgi-onay arayışı ve eş duyum yoksunluğu gibi özellikler ile ortaya çıkan davranış şekli olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu belirtilerden bir, bireyin yeteneklerini ve başarılarını abarttığı ve gösterdikleri başarılarla uyumsuz bir biçimde üstün biri olarak görülme beklentileri içerisine girdikleri büyüklenmeci tutumlarıdır. Diğer bir belirti, bireyin güç sembolü olarak gördüğü güzellik, zeka, başarı düşleri ile meşgul olmalarıdır. Yanı sıra özel ve eşsiz biri olduklarına dair inançları ve sadece kendileri gibi özel olan bireyler tarafından ilişki kurması gerektiği şeklinde kusursuz olma düşüncelerine sahiplerdir. Bunlara ek olarak bu bireylerin, diğerleri tarafından beğenilmek istemelerine yönelik beklentilerinin olduğu bilinmekte ve özel ilgiyi hak ettikleri duygusuna ilişkin anlamsız beklentiler içerisinde olmaları diğer belirtilerdendir. Narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin, kendi amaçlarına ulaşmaları için başkalarını kullanabilecek potansiyele sahip oldukları belirtilmiştir. Diğer bireylerin duygularını ve gereksinimlerini anlamaya bağlı olarak eş duyum eksikliği yaşadıkları ifade edilmiştir. Ayrıca sıklıkla başkalarını kıskandıkları ve hatta diğer insanların kendilerini kıskandıklarına yönelik inançları mevcuttur. Son olarak diğer insanlara saygısız davrandıkları, kendilerini beğenmiş davranış ve tutumlar sergilemeleri belirtiler arasındadır (APA, 2014).

Özetle, Narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin temelde yer alan kliniksel özellikleri arasında büyüklenmecilik, kendine bağlılık, onay almak ve takdir edilmek için diğer bireylere ihtiyaç duyulmasına rağmen başkalarına karşı umursamaz ve eş duyum eksikliğidir. Bu bireyler yaptıkları davranışlarda mükemmellik arayan ve güç ve güzellik gibi kavramları elde etmeye çalışırlar. Bununla birlikte var olan büyüklenmeci yapılarını aynalayarak kendilerine hayran olacak bireyler bulmaya çalışmaktadırlar (Masterson, 2014). Devamlı olarak özsaygılarını diğer insanlardan gelen iltifatlar ve güzel sözler ile korumaktadırlar. Bu nedenle diğerleri tarafından herhangi bir eleştiriye maruz kaldıklarında özsaygılarında düşüşün ve dağılmanın var olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler kendilerini diğer insanlara karşı olduklarından daha farklı ve daha iyi bir birey olarak gösterirler ve kendi amaçları için diğerlerini araç olarak kullanabilirler. Bu nedenle çevreleri tarafından bencil olarak tanımlanabilmektedirler (Öztürk ve Uluşahin, 2016).

2.3.5.Narsistik Kişilik Özellikleri

Kişilik bozukları ile kişilik özelliklerini birbirlerinden ayırmak oldukça önemlidir. Kişilik bozukluklarını kişilik yapısından ayıran en temel özelliğin belirtilerin işlevsellik düzeylerindeki ağırlığı ve devamlılığı olduğu belirtilmiştir. Kişilik bozukluğu, bireylerin toplum içindeki uyumunda, iş düzeninde ve kişiler arası ilişkilerinde beklenmedik ve süreklilik gösteren belirgin sapmaların yaşanmasıdır (Öztürk ve Uluşahin, 2016). Bu noktada narsistik kişilik bozukluğu ile narsistik kişilik özelliklerinin farklı olduğu ifade edilmiştir. Narsistik kişilik bozukluğunun narsistik kişilik yapıları kadar yaygın olmadığı, patolojik anlamda bir süreklilik olarak ele alındığı ve daha yoğun düzeyde olduğu belirtilmektedir. Narsistik kişilik özelliklerinin ise farklı görünüşleri ve farklı yoğunluk derecelerinin olabileceği ileri sürülmüştür (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Narsisizmin hemen hemen her bireyde olduğu hatta bireylerde olumlu duygusal sonuçlar ortaya çıkarabileceğinden narsistik kişilik özelliklerine sahip olmalarının ruhsal anlamda fayda sağlayabileceği savunulmuştur. Ancak bu durumun aşırı olması ve tehlikeli sınırlara ulaşması bir takım sorunları ortaya çıkardığı görülmüştür (Güler, 2019).

Köroğlu ve Bayraktar (2007)'a göre ise narsistik kişilik özellikleri ile bozuklukları arasında ki ayrım şu şekilde ele alınmaktadır; narsistik özelliklere sahip bireylerin

başkaları tarafından yapılan olumsuz eleştirilere karşı duyarlı oldukları fakat bu durumu kaldırabilecekleri, kişiler arası ilişkilerinde açık göz oldukları, hedeflerine ulaşmada başkalarını kullanabilecekleri, düşüncelerini ve kendilerini çok iyi biçimde pazarlayabildikleri, kendilerini alanlarında en iyi ve en başarılı olarak gösterebildikleri, övgü, ilgi ve beğeniyi büyük ölçüde kabul ettikleri, diğer insanların duygu ve düşüncelerinin bir ölçüde de olsa ayrımını yapabildikleri ve diğer insanların kendilerine hep iyi davranmalarına yönelik beklenti içerisinde oldukları vurgulanmıştır; narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin ise eleştirilere öfke ile karşılık verdikleri, karşılık veremedikleri durumlarda küçük düşürülmüş duygusuna kapıldıkları, kişiler arası ilişkilerinde sömürgeci davrandıkları, sıklıkla özel olduklarına ilişkin bir düşünce içerisinde oldukları, güç, başarı, güzellik, sevgi açısından olağanüstü hayaller kurdukları, sürekli onay ve ilgi alma arayışı içerisinde oldukları, eş duyum eksikliklerinin olduğu ve kıskançlık duygularından kurtulamadıkları ifade edilmiştir (Akt: Akar, 2014).

Literatürde narsistik kişilik özellikleri ile ilgili yapılan çalışmaların son yıllarda arttığı görülmüştür. Narsistik kişilik özelliklerinin işlevsel alanlarda bir takım bozulmalara neden olduğu ifade edilmiştir (Miller ve Campbell, 2010). John ve Robbins (1994) Yapılan bir takım çalışmalarda narsistik kişilik özelliklerine sahip kişilerin yetenekleri ile başarılarına yönelik gerçekçi olmayan abartılı inançlarının ve olağan üstü bir benlik algısına sahip oldukları öte yandan kişiler arası ilişkilerinde manipülatif, egemen davranışlar sergiledikleri ve kendilerine yönelik olumsuz eleştiri yapan insanlara karşı agresif tepki verme eğilimlerinin yüksek olduğu ifade edilmiştir (John ve Robbins, 1994; Bushman ve Baumeister, 1998).

Bu çalışmada narsisizm patolojik bir bozukluk olarak değil, bir kişilik örüntüsü olarak incelenecektir.

2.4. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.4.1.Çocukluk Çağı Travmaları ve Kişilerarası İlişkilerde Manipülatif Tutum ile İlgili Araştırmalar

İlgili literatürde çocukluk çağı travmalarıyla birlikte yaşanan kişilerarası problemlerin yetişkinlikte de devam ettiği düşünülmekte ancak travmaların ilişkiler üzerindeki uzun süreli etkisini inceleyen çalışmaların sayıca az olduğu

görülmektedir. Öte yandan var olan çalışmalar çocukluk çağında maruz kalınan travmatik deneyimlerin, sosyal işlevsellik üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir (Colman ve Widom, 2004). Alan yazında çocukluk çağı travmaları ile kişilerarası ilişkilerde manipülatif tutumları inceleyen çalışmaların sayıca yok denecek kadar az olduğu görülmektedir.

McCrone ve arkadaşları (1994) yaptıkları çalışmada istismar ve ihmal geçmişi olan bireylerin dünya görüşlerinin daha olumsuz olduğunu ve kişiler arası ilişkilerden olumsuz beklentiler olduğunu ortaya koymuşlardır. Öte yandan bu bireylerin ilişki dinamiklerinin daha olumsuz olduğu ve eş duyumdan yoksun ilişkiler kurdukları bulgular arasındadır.

Çocukluk çağında maruz kalınan istismar türünde önemli olduğu bilinmektedir (Aktay, 2020). Flischer ve arkadaşları (1997) çalışmalarında geçmişinde fiziksel istismara maruz kalan bireylerin ilişki kurmada birtakım problemler yaşadıklarını ve çeşitli psikopatolojik tablolar ortaya koyduklarını belirtmişlerdir (Akt; Siyez, 2003). Tencer (2002), duygusal istismar ile yakın ilişkiler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında, duygusal istismara maruz kalan bireylerin kişilerarası ilişkilerde daha başarısız oldukları ve olumsuz tutumlar sergilediklerini ortaya koymuştur (Akt; Durmuşoğlu ve Doğru, 2009).

Colman ve Widom (2004) istismara ve ihmale maruz kalmanın yetişkin dönem ilişkileri üzerindeki etkisiyle ilgili boylamsal bir çalışma yapmışlardır. Çalışma bulguları; istismara ve ihmale uğrayan bireylerin diğer bireylere oranla ilişkilerinde birtakım problemler yaşadıklarını saptamışlardır. Messman-Moore ve Coates (2007), çalışmalarında benzer nitelikte bulguları ortaya koymuşlardır. Çocukluk çağı duygusal istismarın yetişkin ilişkilerde çatışmaya yol açtığını ve kendilik algılarının söz konusu ilişkide rol aldığını ortaya koymuşlardır.

Kaya (2010) çocukluk çağı travmatik yaşantılar ile kişilerarası ilişki tarzları ilişkisi üzerinde yaptığı çalışmada, bireylerin fiziksel, cinsel ve duygusal istismara maruz kalma düzeylerinin artmasıyla, kişilerarası ilişkilerinde manipülatif tarzda davranış gösterme düzeylerinin de artmasına neden olduğuna yönelik bulguları ortaya koymuştur. Bilim (2012) çocukluk çağı travma deneyimlerinin, kişilerarası tarz, duygu düzenleme ve genel psikolojik sağlık ilişkisini araştırmıştır. Çalışmaya göre istismar düzeyinin yüksek olması, kişilerarası ilişkilerde negatif yönde, karşı tarafı

rahatsız edici tutular segileyebileceklerine yönelik bulgular ortaya koyulmuştur. Huh ve arkadaşlarının (2014) çalışmalarında ise cinsel, duygusal istismar ve ihmalin kişilerarası ilişkilerde birtakım problemlere sebep olduğu ortaya koyulmuştur. Maruz kalınan travmatik deneyimlerin uzun vadede ilişkilerde baskın, kontrol edici, manipülatif tutumlara sebep olduğu bulgular arasındadır.

Tüm bu çalışmalar, çocukluk çağında maruz kalınan travmatik yaşantıların bireylerin yaşamları boyunca kişilerarası ilişkilerde birtakım olumsuz, manipülatif tutumlar içeren problemler yaşamalarına sebep olduğunu göstermektedir.

2.4.2.Narsisizm ve Kişilerarası İlişkilerde Manipülatif Tutum ile İlgili Araştırmalar

Narsisizm, nesne ilişkilerinde yaşanan problemlerle ile ilişkilendirildiği için literatürde benlik ve kişilerarası ilişkiler bakış açısı ile ele alınmaktadır. İlgili literatür incelendiğinde narsisizm ile ilgili çalışmalar narsist bireylerin manipüle etme, aldatma, eş duyum eksikliği ve hatta şiddeti de içeren kişilerarası ilişkilerinde kendine odaklanmış, bencil ve sömürücü bir yaklaşıma sahip olduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur (Morf ve Rhodewalt, 2001; Paulhus ve Williams, 2002; Back, ve ark, 2010).

Morf ve Rhodewalt (2001) öne sürdükleri modelde narsistlerin kişilerarası ilişkilerini ele almışlardır. Buna göre, narsistik yapının büyüklenmeci ve aynı zamanda kırılgan yapıda olması narsist bireylerin özgüveninin, sosyal etkileşimlerine bağlı olarak ciddi ölçüde dalgalanmasına neden olur. Narsistik özelliklere sahip bireyler sosyal ilişkileri kendi yararları için kullandıklarından dolayı kişilerarası ilişkilerinin olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir.

Dickinson ve Pincus (2003) çalışmalarında, büyüklenmeci narsistlerin baskın ve bencil özelliklerinden dolayı kişilerarası ilişkilerinde zorluklar yaşadıklarını ancak kişilerarasındaki problemlerini reddettiklerini ve çoğunluğunun kendilerini boyun eğmeyen bir yapıya sahip olduklarını göstermeye çalıştıklarını ortaya koymuşlardır. Buna karşılık kırılgan narsistlerin de kişilerarası ilişkilerinde problemlerinin yüksek olduğu, daha dominant, kinci, soğuk ve sosyal çekinik kişilerarası problemleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ogrodniczuk ve arkadaşlarının (2009) yaptığı bir başka çalışmada narsistik kişilerin kişilerarası tarzlarının özellikle baskıcı, kontrolcü, kinci,

ben merkezci ve manipülatif davranışlarla karakterize olduğu bulunmuştur (Akt; Köymen, 2019).

Bachar ve arkadaşlarının (2014) yaptıkları çalışmada narsist bireylerin, ilişki içerisinde oldukları kişileri bastırmak isteyerek, kendisine itaat etmelerine yönelik beklenti içerisinde olduklarını ve bu noktada çeşitli manipülatif teknikler ile kişileri duygusal olarak manipüle ettikleri ifade edilmiştir.

İlgili literatürde narsisizm ile kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar yer alsa da narsisizm ile ilişkilerdeki manipülatif tutum ve davranış ilişkisini inceleyen çalışmaların az olduğu gözlenmiştir.

2.4.3.Çocukluk Çağı Travmaları, Narsisizm ve Kişilerarası İlişkilerde Manipülasyon Değişkenlerini Bir Arada İnceleyen Çalışmalar

Alan yazında bu üç değişkeni bir arada inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, ilgili araştırmaların bu üç değişkenle ilişkili olduğu düşünülen bir nokta göze çarpmaktadır. Narsisistik özelliklere sahip yetişkinlerin, çocukluk çağında işlevsel olan davranış örüntülerinin yanı sıra işlevsel olmayan davranış örüntülerini de model aldıkları bireylerden öğrendikleri ve yetişkin kişilerarası ilişkilerinde de aynı tutumları seegiledikleri belirtilmektedir (Şen, 2019). Söz konusu bireylerin erken dönemde bakım verenleri tarafından ihmal edildikleri ve yetişkin ilişkilerinde de var olan boşluğu doldurmaya çalıştıkları ancak bu noktada manipülatif yollar izledikleri ifade edilmiştir (Morelli ve Caudera, 2011).

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi ve verilerin analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın modeli

Bu çalışmanın modeli, araştırmasının değişkenleri arasındaki ilişkinin tespit edilerek betimlenmesi hedeflendiği için ilişkisel tarama modeli olarak belirlenmiştir (Büyüköztürk ve ark., 2016).

Bu araştırma yetişkin bireylerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ile kişiler arası ilişkilerindeki manipülatif tutum ve davranışları arasındaki ilişki üzerinde narsisizmin aracı rolünün incelenmesi amacıyla yapılmış nicel bir araştırmadır.

3.2.Evren ve örneklem

Çalışmanın hedef evreni, 18-65 yaş aralığındaki yetişkinler olarak belirlenmiştir. Katılımcılar Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefkoşa, Girne, Mağusa bölgelerinden seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden olan amaca dönük örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Araştırma kapsamında 300 kişiden veri toplanmış ancak belirlenen yaş kriterine uymayan 11 kişinin formu araştırmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca formda yer alan ve katılımın gönüllülük esasına dayandığını belirten “ Bilgilerini okumuş olduğum araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.” kriterine “hayır” yanıtını veren 3 kişinin formu araştırmadan çıkarılmıştır. Verilerin gözden geçirilmesinin ardından analizler toplam 286 katılımcı üzerinden yapılmıştır

Tablo 2.

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş grubu		
18-21 yaş	89	31,12
22-25 yaş	118	41,26
26 yaş ve üzeri	79	27,62
Cinsiyet		
Kadın	193	67,48
Erkek	93	32,52
Medeni durum		
Bekar	235	82,17
Evli	40	13,99
Boşanmış/Ayrı	11	3,85
Eğitim durumu		
İlköğretim	15	5,24
Lise	35	12,24
Lisans	201	70,28
Lisansüstü	35	12,24
Çalışma durumu		
Çalışan	104	36,36
Çalışmayan	182	63,64

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 2.'de gösterilmiştir.

Tablo 2. incelendiğinde, katılımcıların %31,12'sinin 18-21 yaş, %41,26'sının 22-25 yaş ve %27,62'sinin 26 yaş ve üzeri yaş grubunda olduğu, %67,48'inin kadın olduğu, %82,17'sinin bekar olduğu, %70,28'inin lisans, %12,24'ünün lisansüstü mezunu olduğu, %36,36'sının çalıştığı belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Sosyo-Demografik Bilgi formu, Beş Faktör Narsisizm Ölçeği/Kısa Form, Çocukluk Çağı Ruhsal Yaşantılar Ölçeği ve İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği ile birlikte

katılımcıların demografik bilgileri toplanmıştır. Ölçeklere ait tanımlayıcı bilgiler aşağıda açıklanmış olup uygulamada kullanılan ölçekler ise Ek'ler bölümünde mevcuttur.

3.3.1.Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Çalışmaya katılan bireylerin yaşına, cinsiyetine, medeni durumuna, eğitim düzeyine ve çalışma durumuna ilişkin soruları içeren demografik özelliklerin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

3.3.2. Beş Faktör Narsisizm Ölçeği-Kısa Form

2012 yılında Miller ve arkadaşları tarafından geliştirilen Beş faktör narsisizm ölçeği, 2016 yılında Ekşi tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Bu ölçek 5li likert tipinde, 60 soru ve 15 alt boyuttan (onay arayıcılık, kibir, liderlik/otorite, güvensizlik, hak iddia etme, teşhircilik, sömürücülük, büyüklenme hayalleri, umursamazlık, empati eksikliği, manipülatiflik, hayranlık ihtiyacı, tepkisel öfke/öfke, utanç ve maceraperestlik) oluşmaktadır. Ölçeğin 19., 27. ve 38. maddeleri ters maddelerdir. Ölçeğin iç tutarlılığını veren Cronbach alfa geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında tüm katılımcılar için katsayı .87 olarak, alt ölçekleri için alfa değerleri ise .57 ile .79 arasında hesaplanmıştır. Yapılan faktör analizinde 15 alt boyutun üç faktör altında ele alındığı görülmektedir. Bunlar; antagonizm (maceraperestlik, kibir, sömürücülük, güvensizlik, hak iddia etme, manipülatiflik, tepkisel öfke/öfke, empati eksikliği), nevrotiklik (umursamazlık, hayranlık ihtiyacı, utanç) ve aracı dışadönüklük (büyüklenme hayalleri, onay arayıcılık, liderlik/otorite, teşhircilik) (Ekşi, 2016).

Bu çalışmada Beş Faktör Narsisizm Ölçeği için yapılan iç tutarlık testi sonucunda Cronbach alfa katsayısının 0,89 olduğu saptanmıştır.

3.3.3. Çocukluk Çağı Ruhsal Yaşantılar Ölçeği (ÇÇTÖ)

1994 yılında Bernstein ve arkadaşları tarafından geliştirilen çocukluk çağı ruhsal yaşantılar ölçeği, Şar ve arkadaşları tarafından 2012 yılında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 5li likert tipinde (1.Hiç bir zaman-5.çok sık şeklinde puanlanmakta) değerlendirilmekte ve 28 soru, 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; duygusal istismar fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal.

Ölçeğin geçerlilik ve güvenirlik çalışmasında iç tutarlılığı veren Cronbach alfa değeri çalışmaya katılan tüm katılımcılar için 0.93, yarı test katsayısı ise 0.97 olarak hesaplanmıştır. Beş alt boyuttan elde edilen puanların toplamı ile çocukluk çağı travma puanı elde edilmektedir (Şar, Öztürk ve İkikardeş, 2012).

Bu çalışmada Çocukluk Çağı Ruhsal Yaşantılar Ölçeği için yapılan iç tutarlık testi sonucunda Cronbach alfa katsayısının 0,73 olduğu saptanmıştır.

3.3.4. İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği

2018 yılında Yılmaz tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 39 sorudan oluşmaktadır. Ölçekte ‘saldırgan manipülasyon’, ‘duygusal manipülasyon’, ‘kurban seçimi’, ‘kendini gizleme’ ve ‘strateji kullanma’ alt boyutları mevcuttur. İlişkilerde manipülasyon ölçeğinin iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa değerleri; Saldırgan manipülasyon boyutu için .953, Duygusal manipülasyon boyutu için .917, Kurban seçimi boyutu için .940, Kendini gizleme boyutu için .927, Strateji kullanma boyutu için .919, olarak bulunmuştur. Ölçek geneli için ise değer .892 şeklinde bulunmuştur. Bunun yanında ölçeğe ilişkin iki yarı test güvenirliği hesaplanmıştır. Spearman Brown formülüyle hesaplanan iki yarı test güvenirliği .888 ve Guttman Split-Half tekniği kullanılarak hesaplanan iki yarı test güvenirliği ise .877 bulunmuştur. Güvenirlik katsayısı ise 0.70 ve üzerinde bulunmuştur (Yılmaz, 2018).

Bu çalışmada İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği için yapılan iç tutarlık testi sonucunda Cronbach alfa katsayısının 0,94 olduğu saptanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın etik açıdan uygunluğu Yakın Doğu Üniversitesi Etik Kurulu tarafınca değerlendirilmiş ve 06/10/2020 tarihinde, YDÜ/SB/2020/784 numaralı projenin etik ilkelere uygun olduğu kabul edilmiştir. Ardından yaşanan salgın (covid-19) dolayısıyla veri toplama aşaması için online form hazırlanmış, çalışma online olarak yürütülmüştür. Çalışmanın ölçeklerine ait olan link çeşitli sosyal medya gruplarında ve mail yolu ile paylaşılmıştır. Anketlere başlamadan önce çalışmaya yönelik bilgi verilmiş ve çalışmaya gönüllü katılıp katılmadıklarına dair onam sorusu oluşturulmuştur. Veri toplama işlemi Ekim 2020-Aralık 2020 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

3.5. Veri analizi

Araştırmada kullanılan istatistikler analizler için Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 24.0 programı kullanılmıştır.

Katılımcıların Manipülasyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeğine verilen yanıtların güvenilirliğini incelemek amacıyla Cronbach Alfa testi kullanılmıştır. Hesaplanan Cronbach Alfa katsayıları sırasıyla 0,947, 0,730 ve 0,896 bulunmuş olup, ölçeklere verilen yanıtların güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri açısından dağılımı frekans analiziyle belirlenmiş olup, katılımcıların Manipülasyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeği puanlarına dair tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeği puanlarına ilişkin normallik testi sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov(a)				
	İstatistik	sd	P	Çarpıklık	Basıklık
Saldırgan Manipülasyon	0,11	286	0,000	0,564	-0,197
Duygusal Manipülasyon	0,11	286	0,000	0,708	-0,228
Kurban seçimi	0,06	286	0,020	0,179	-0,133
Kendini gizleme	0,05	286	0,037	0,208	-0,509
Strateji	0,08	286	0,000	0,317	-0,734
İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği	0,05	286	0,042	0,357	-0,453
Duygusal İstismar	0,20	286	0,000	1,606	2,754
Fiziksel İstismar	0,38	286	0,000	2,663	10,094
Cinsel İstismar	0,41	286	0,000	3,486	14,309
Fiziksel İhmal	0,17	286	0,000	1,388	2,203
Duygusal İhmal	0,11	286	0,000	0,479	-0,254
Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği	0,13	286	0,000	0,813	0,428
Antagonizm	0,05	286	0,072	0,215	-0,048
Nevrotiklik	0,06	286	0,007	0,212	-0,127
Aracılı Dışadönüklük	0,06	286	0,029	-0,131	0,097
Beş Faktör Narsisizm Ölçeği-Kısa Form	0,04	286	0,200	0,023	-0,263

Tablo 1.'de katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeği puanlarına ilişkin normallik testi sonuçları gösterilmiş olup, Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları incelenmiş ve sonuçlara göre veri setinin normal dağılıma uymadığı ancak hesaplanan çarpıklık-basıklık değerleri ve örneklem sayısı göz önünde bulundurulduğunda veri setinin normal dağılıma uyduğu varsayılmıştır. Yapılan karşılaştırmalarda genel olarak parametrik hipotez testlerinden bağımsız t testi ve tek yönlü varyans-ANOVA kullanılmış olup, bağımsız değişkendeki kategorilerde yer alan kişi sayısının 30'un altına düştüğü durumlarda nonparametrik testlerden olan Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeği puanları ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği puanları arasındaki korelasyonlar Pearson testiyle incelenmiştir. Çocukluk Çağı Travmaları ile İlişkilerde Manipülasyon arasındaki ilişkide Narsisizmin aracı rolünün incelenmesinde Yapısal Eşitlik Modellemesi kullanılmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, çalışmanın temel amaç ve alt amaçlarındaki sorulara yanıt olarak, elde edilen veriler ile istatistiksel analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3.

Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanlar

	N	$\bar{x}$	s	Min	Max
Saldırgan Manipülasyon	286	10,81	4,01	5	24
Duygusal Manipülasyon	286	20,43	7,71	10	43
Kurban seçimi	286	16,84	4,92	6	30
Kendini gizleme	286	25,76	8,17	9	45
Strateji	286	23,39	8,51	9	44
İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği	286	97,23	29,02	43	170

Tablo 3.'te katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan saldırgan manipülasyon alt boyutundan $10,81 \pm 4,01$ puan, duygusal manipülasyon alt boyutundan $20,43 \pm 7,71$ puan, kurban seçimi alt boyutundan $16,84 \pm 4,92$ puan, kendini gizleme alt boyutundan $25,76 \pm 8,17$ puan strateji alt boyutundan $23,39 \pm 8,51$ puan aldıkları bulunmuştur. Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği toplamından aldıkları puan ortalaması $97,23 \pm 29,02$ bulunmuştur. Katılımcıların bu alt boyuttan aldıkları en düşük puanın 43, en yüksek puanın ise 170 olduğu gözlenmiştir.

Tablo 4.

Katılımcıların yaş grubuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması

	Yaş grubu	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	P
Saldırgan Manipülasyon	18-21 yaş	89	10,96	4,16	5	24	0,231	0,794
	22-25 yaş	118	10,62	3,86	5	21		
	26 yaş ve üzeri	79	10,94	4,10	5	21		
Duygusal Manipülasyon	18-21 yaş	89	19,65	7,15	10	39	0,671	0,512
	22-25 yaş	118	20,73	7,98	10	40		
	26 yaş ve üzeri	79	20,87	7,95	10	43		
Kurban seçimi	18-21 yaş	89	17,03	4,19	6	29	1,768	0,173
	22-25 yaş	118	16,23	5,00	6	29		
	26 yaş ve üzeri	79	17,53	5,49	6	30		
Kendini gizleme	18-21 yaş	89	25,57	8,09	11	45	2,274	0,105
	22-25 yaş	118	24,84	7,57	9	43		
	26 yaş ve üzeri	79	27,34	8,95	9	45		
Strateji	18-21 yaş	89	23,46	8,60	9	44	0,311	0,733
	22-25 yaş	118	22,97	7,94	9	44		
	26 yaş ve üzeri	79	23,94	9,28	9	42		
İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği	18-21 yaş	89	96,67	27,30	51	168	0,794	0,453
	22-25 yaş	118	95,38	28,03	43	157		
	26 yaş ve üzeri	79	100,62	32,24	46	170		

Tablo 4.'te katılımcıların yaşlarına göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasında kullanılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. incelendiğinde, katılımcıların yaşa göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden ve ölçek alt boyutlarından (saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji) aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 5.

Katılımcıların cinsiyetine göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	S	t	P
Saldırgan	Kadın	193	10,27	3,86	-3,350	0,001*
Manipülasyon	Erkek	93	11,94	4,10		
Duygusal	Kadın	193	19,52	7,57	-2,930	0,004*
Manipülasyon	Erkek	93	22,33	7,71		
Kurban seçimi	Kadın	193	16,16	4,89	-3,420	0,001*
	Erkek	93	18,25	4,71		
Kendini gizleme	Kadın	193	24,89	7,75	-2,613	0,009*
	Erkek	93	27,56	8,75		
Strateji	Kadın	193	22,55	8,11	-2,406	0,017*
	Erkek	93	25,12	9,11		
İnsan İlişkilerinde	Kadın	193	93,39	27,77	-3,276	0,001*
Manipülasyon Ölçeği	Erkek	93	105,19	30,05		

* $p < 0,05$

Tablo 5.'te katılımcıların cinsiyetine göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. katılımcıların cinsiyetine göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farkların olduğu bulunmuştur ($p > 0,05$). Kadın bireylerin İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji alt boyutlarından aldıkları puanlar, erkeklere göre daha düşük bulunmuştur.

Tablo 6.

Katılımcıların medeni durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması^a

	Medeni durum	n	$\bar{x}$	s	SO	Z	p
Saldırgan Manipülasyon	Bekar	235	10,86	4,00	144,88	0,548	0,760
	Evli	40	10,45	4,07	134,58		
	Boşanmış	11	11,00	4,29	146,41		
Duygusal Manipülasyon	Bekar	235	20,48	7,75	143,90	0,140	0,932
	Evli	40	20,48	7,82	143,65		
	Boşanmış	11	19,27	7,11	134,36		
Kurban seçimi	Bekar	235	16,53	4,64	138,88	4,152	0,125
	Evli	40	18,10	5,56	163,86		
	Boşanmış	11	18,91	7,22	168,14		
Kendini gizleme	Bekar	235	25,80	8,08	144,44	0,630	0,730
	Evli	40	25,03	8,21	135,05		
	Boşanmış	11	27,55	10,32	154,09		
Strateji	Bekar	235	23,61	8,43	146,09	1,645	0,439
	Evli	40	21,93	8,12	127,98		
	Boşanmış	11	24,00	11,70	144,55		
İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği	Bekar	235	97,28	28,51	144,62	0,340	0,844
	Evli	40	95,98	29,91	136,44		
	Boşanmış	11	100,73	38,30	145,27		

a: Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır.

Tablo 6.'da katılımcıların medeni durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. incelendiğinde katılımcıların medeni durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 7.

Katılımcıların eğitim durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması^a

	Eğitim durumu	n	$\bar{x}$	s	SO	X ²	p
	İlköğretim	15	9,87	3,23	127,97	3,589	0,309
Saldırgan	Lise	35	11,03	4,25	145,20		
Manipülasyon	Lisans	201	11,00	3,95	148,13		
	Lisansüstü	35	9,89	4,38	121,87		
	İlköğretim	15	16,87	7,25	99,47	4,894	0,180
Duygusal	Lise	35	20,40	8,24	141,54		
Manipülasyon	Lisans	201	20,72	7,52	147,78		
	Lisansüstü	35	20,34	8,37	139,74		
	İlköğretim	15	16,13	4,69	134,57	3,668	0,300
Kurban seçimi	Lise	35	18,77	5,79	167,59		
	Lisans	201	16,61	4,67	141,49		
	Lisansüstü	35	16,54	5,26	134,77		
	İlköğretim	15	22,40	5,83	107,77	3,926	0,270
Kendini gizleme	Lise	35	27,57	9,29	155,57		
	Lisans	201	25,87	7,66	145,34		
	Lisansüstü	35	24,77	10,22	136,19		
	İlköğretim	15	19,13	6,65	102,03	4,392	0,222
Strateji	Lise	35	23,83	9,46	145,47		
	Lisans	201	23,72	8,16	147,27		
	Lisansüstü	35	22,89	9,94	137,63		
	İlköğretim	15	84,40	23,84	104,50	4,243	0,236
İnsan İlişkilerinde	Lise	35	101,60	33,70	149,53		
Manipülasyon Ölçeği	Lisans	201	97,92	27,30	146,87		
	Lisansüstü	35	94,43	34,66	134,81		

a: Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 7.'de gösterilmiştir.

Tablo 7. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan bireylerin eğitim durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 8.

Katılımcıların çalışma durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması

	Çalışma durumu	n	$\bar{x}$	s	t	p
Saldırgan Manipülasyon	Çalışan	104	11,35	4,44	1,71	0,088
	Çalışmayan	182	10,51	3,72		
Duygusal Manipülasyon	Çalışan	104	21,14	8,24	1,18	0,240
	Çalışmayan	182	20,03	7,39		
Kurban seçimi	Çalışan	104	17,02	5,59	0,47	0,641
	Çalışmayan	182	16,74	4,51		
Kendini gizleme	Çalışan	104	26,97	9,12	1,91	0,058
	Çalışmayan	182	25,07	7,51		
Strateji	Çalışan	104	24,08	9,29	1,03	0,302
	Çalışmayan	182	22,99	8,04		
İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği	Çalışan	104	100,56	33,01	1,47	0,143
	Çalışmayan	182	95,33	26,37		

Tablo 8.'de katılımcıların çalışma durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına dair kullanılan bağımsız örneklem t testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 8. incelendiğinde, katılımcıların çalışma durumuna göre İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farkların olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 9.

Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanlar

	n	$\bar{x}$	s	Min	Max
Duygusal İstismar	286	8,19	3,82	5	25
Fiziksel İstismar	286	9,90	1,74	8	22
Cinsel İstismar	286	6,21	2,95	5	25
Fiziksel İhmal	286	8,05	3,20	5	22
Duygusal İhmal	286	13,35	3,46	5	24
Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği	286	45,69	10,54	29	88
Antagonizm	286	75,74	15,94	34	120
Nevrotiklik	286	33,47	7,04	18	55
Aracılı Dışadönüklük	286	55,52	9,39	22	78
Beş Faktör Narsisizm Ölçeği	286	175,38	27,48	100	250

Tablo 9.'da katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanlara dair tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 9. incelendiğinde, katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinde bulunan duygusal istismar alt boyutundan $8,19 \pm 3,82$ puan, fiziksel istismar alt boyutundan $9,90 \pm 1,74$ puan, cinsel istismar alt boyutundan $6,21 \pm 2,95$ puan, fiziksel ihmal alt boyutundan $8,05 \pm 3,20$ ve duygusal ihmal alt boyutundan $13,35 \pm 3,46$ puan aldıkları belirlenmiştir. Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden aldıkları puan ortalaması $45,69 \pm 10,54$ olup, alınan en düşük puan 29, en yüksek puan ise 88 bulunmuştur.

Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinde bulunan antagonizm alt boyutundan ortalama $75,74 \pm 15,94$ puan, nevroitiklik alt boyutundan $33,47 \pm 7,04$ puan ve aracılı dışadönüklük alt boyutundan $55,52 \pm 9,39$ puan aldıkları belirlenmiştir. Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ortalama $175,38 \pm 27,48$ puan aldıkları, en düşük puanın 100 ve en yüksek puanın 250 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 10.

Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanlar ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar

		Saldırgan Manipülasyon	Duygusal Manipülasyon	Kurban seçimi	Kendini gizleme	Strateji	İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği
Duygusal İstismar	r	0,288	0,319	0,211	0,338	0,323	0,350
	p	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*
Fiziksel İstismar	r	0,183	0,074	0,051	0,120	0,096	0,115
	p	0,002*	0,214	0,394	0,043*	0,106	0,051
Cinsel İstismar	r	0,164	0,153	0,053	0,126	0,119	0,143
	p	0,005*	0,010*	0,376	0,033*	0,045*	0,016*
Fiziksel İhmal	r	0,168	0,156	0,177	0,083	0,093	0,145
	p	0,004*	0,008*	0,003*	0,161	0,117	0,014*
Duygusal İhmal	r	0,122	0,189	0,173	0,264	0,170	0,221
	p	0,040*	0,001*	0,003*	0,000*	0,004*	0,000*
Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği	r	0,206	0,185	0,216	0,197	0,168	0,219
	p	0,000*	0,002*	0,000*	0,001*	0,004*	0,000*
Antagonizm	r	0,579	0,556	0,626	0,612	0,606	0,684
	p	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*
Nevrotiklik	r	0,150	0,201	0,192	0,304	0,137	0,232
	p	0,011*	0,001*	0,001*	0,000*	0,020*	0,000*
Aracılı Dışadönüklük	r	0,378	0,354	0,462	0,384	0,457	0,467
	p	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*
Beş Faktör Narsisizm Ölçeği	r	0,545	0,538	0,638	0,602	0,580	0,666
	p	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*

* $p < 0,05$

Tablo 10.'da katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanlar ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon

Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyonların incelendiği Pearson testi sonuçları verilmiştir.

Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan saldırgan manipülasyon alt boyutundan aldıkları puanlar ile Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan saldırgan manipülasyon alt boyutundan aldıkları puanlar da artmaktadır. İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan saldırgan manipülasyon alt boyutundan aldıkları puanlar ile Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonlar saptanmıştır ($p<0,05$). Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan saldırgan manipülasyon alt boyutundan aldıkları puanlar da artmaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan duygusal manipülasyon alt boyutundan aldıkları puanlar ile Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonların olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan duygusal manipülasyon alt boyutundan aldıkları puanlar da artış göstermektedir. İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan duygusal manipülasyon alt boyutundan aldıkları puanlar ile Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonlar

tespit edilmiştir ($p<0,05$). Katılımcıların Beş Faktör Narsizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan duygusal manipülasyon alt boyutundan aldıkları puanlar da artış göstermektedir.

Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan kurban seçimi alt boyutundan aldıkları puanlarla Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonların olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar artması halinde, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan kurban seçimi alt boyutundan aldıkları puanlarda artmaktadır. Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan kurban seçimi alt boyutundan aldıkları puanlar ile Beş Faktör Narsizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonlar tespit edilmiştir ($p<0,05$). Katılımcıların Beş Faktör Narsizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan kurban seçimi alt boyutundan aldıkları puanlar da artış göstermektedir.

Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan kendini gizleme alt boyutundan aldıkları puanlarla Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonların olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Araştırmaya dahil olan bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanların artması halinde, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan kendini gizleme alt boyutundan aldıkları puanlarda artmaktadır. Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan kendini gizleme alt boyutundan aldıkları puanlar ile Beş Faktör Narsizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonlar tespit edilmiştir

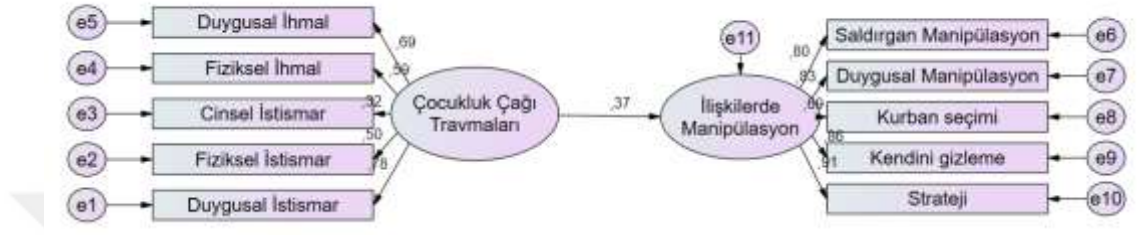
($p<0,05$). Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan kendini gizleme alt boyutundan aldıkları puanlar da artış göstermektedir.

Araştırmaya dahil edilen bireylerin İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan strateji alt boyutundan aldıkları puanlarla Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonların olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar artması halinde, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan strateji alt boyutundan aldıkları puanlarda artmaktadır. Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan strateji alt boyutundan aldıkları puanlar ile Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonlar tespit edilmiştir ($p<0,05$). Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan antogonizm, nevrotiklik ve aracılı dışadönüklük alt boyutu puanları arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinde bulunan strateji alt boyutundan aldıkları puanlar da artış göstermektedir.

Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden aldıkları puanlar ile Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde korelasyonların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden aldıkları puanlar da artmaktadır. Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği genelinden aldıkları puanlar ile Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan antogonizm, nevrotiklik, aracılı dışadönüklük alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönlü korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan antogonizm, nevrotiklik,

aracılı dışadönüklük alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği puanları da artmaktadır.

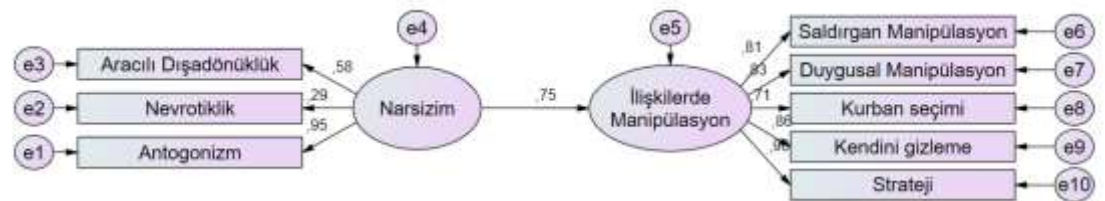
Araştırmaya dahil edilen bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları ile İlişkilerde Manipülasyon arasındaki ilişkide Narsisizmin aracı rolünün incelenmesi için yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmiştir.

Şekil 1. Katılımcıların Çocukluk Çağı Travması Ölçeği Puanlarının İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarını Yordama Durumuna İlişkin Path Diagramı

Şekil 1.'de araştırmaya kapsamına alınan bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarının İlişkilerde Manipülasyonu yordama durumunun incelenmesine ilişkin path diagramı gösterilmiştir.

Şekil 1.'de gösterilen, katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinden aldıkların puanların, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanları yordama durumunun incelendiğin model istatistiksel olarak anlamlı olup, modele ilişkin uyum iyiliği değerlerinin uygun olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinden almış oldukları puanların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir ($\beta=0,37$; $p<0,05$).

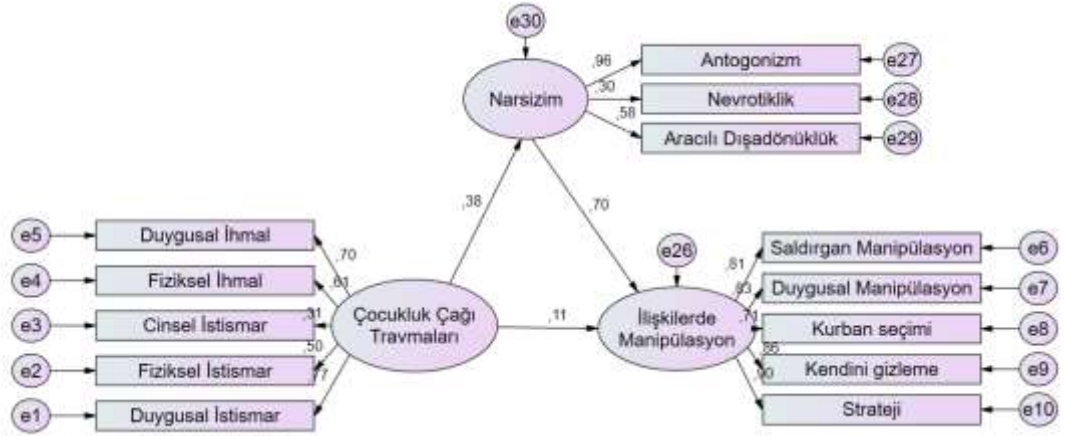

Şekil 2. Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeği Puanlarının İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Puanlarını Yordama Durumuna İlişkin Path Diagramı

Araştırma kapsamına alınan bireylerin Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanları yordama durumunun incelendiği path diagramı Şekil 2.'de verilmiştir.

Şekil 2'ye göre katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir ($\beta=0,75$; $p<0,05$).

Yukarıda gösterildiği üzere katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinden ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanları tek tek İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanları anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiş ve aracılık için iki değişken aynı anda model dahil edilmiştir.

Şekil 3. Çocukluk Çağı Travmaları ile İlişkilerde Manipülasyon arasındaki ilişkide Narsizmin aracı rolü

Şekil 3.'te araştırmaya katılan bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinden aldıkları puanlar ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkide Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanların aracı rolünün incelendiği incelendiği path diagramı verilmiştir.

Şekil 3. incelendiğinde katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinden aldıkları puanların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları puanları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı ($\beta=0,11$; $p>0,05$), Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanların ise İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden aldıkları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$). Görüldüğü üzere katılımcıların Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinden aldıkları puanların tek başına İnsan İlişkilerinde Manipülasyon

Ölçeğinden aldıkları puanları yordamadığı ancak modele Beş Faktör Narsizm Ölçeği puanları dahil edildiğinde, söz konusu durumun ortadan kalktığı görülmüştür. Buna göre, Beş Faktör Narsisizm Ölçeği puanları, Çocukluk Çağı Travmaları ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği arasında aracı rol oynamaktadır. Başka bir ifadeyle Çocukluk Çağı Travmaları ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon arasındaki ilişkiyi sağlayan Narsisizmdir.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmada temel amaç, yetişkin ve genç yetişkin bireylerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ile kişiler arası ilişkilerindeki manipülatif tutum ve davranışların arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolünün incelenmesidir. Bu bölümde incelenen bulguların ilgili literatür kapsamında tartışılmasına ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

Katılımcıların İnsan İlişkilerindeki Manipülatif Tutumlarının Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine Ait Bulguların Tartışılması

Bu bölümde, ilişkilerde manipülasyonu etkileyebileceği düşünülen demografik değişkenlerin (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve çalışma durumu) incelenmesi ve ilgili literatür ışığında tartışılmasına yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin insan ilişkilerinde manipülatif tutum ölçeğinden elde edilen bulgulara göre ölçek genelinden ve ölçeğin alt boyutlarından (saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme, strateji) alınan puanların manipülatif tutum ile katılımcıların yaşı arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur. Ancak Monich ve Matueeva (2012) tarafından yapılan araştırmada yaştan ilerledikçe başkalarını manipüle etme risklerinin artmasına sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumun yaş aldıkça yaşanan büyüme deneyimlerinin başkalarını hedeflerine ulaşmada kullanmaya hakları olduğunu düşünmelerine sebep olabileceği düşünülebilir.

İlişkilerde manipülasyon ölçeği genelinden ve alt boyutlarından elde edilen puanların cinsiyete göre değerlendirmesi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farkların olduğu, kadınların ilişkilerde manipülasyon ölçeği genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanların erkeklere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. İlgili literatüre bakıldığında manipülatif tutumların cinsiyet farklılıklarını tartışan literatürün kısıtlılığı olsa da yapılan çalışmaların sonuçları bu çalışmayı destekler niteliktedir (Hyde, ve ark, 2020; Grieve, March ve Van Dorn, 2019; Grieve ve Panebianco, 2013; Grieve ve Mahar, 2010). Grive ve arkadaşları (2019) araştırmasında

manipölasyonun erkek cinsiyetinde önemli ölçüde yüksek olduğunu ve özellikle duygusal manipölatif tutumlar sergiledikleri görölmektedir. Öte yandan erkeklerin daha yüksek düzeyde manipölasyon bildirmesinde erkek cinsiyet rollerinin bu etkiyi desteklediğini bildirmişlerdir (Grieve, March ve Von Dorn, 2019). Hem bu çalışmada hem diğer çalışmalarda erkeklerin ilişkilerdeki manipölatif eğilimlerinin daha yüksek olması, içinde yaşanan toplumun saldırganlık, örseleyici tutumlar, güç sahibi gibi özelliklerin bir erkekte olması gereken özellikler olarak dayatılmasıyla ilişkili olduğu düşünülebilir.

Bu çalışmada yetişkin bireylerin medeni durumları ile ilişkilerde manipölatif tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Oysa ki literatürde ilişkinin yakınlık derecesinin artmasının manipüle etme becerisini etkileyebileceği yönünde ki bulguları ortaya koyan Buss'un (1992) çalışmasında, evli ya da romantik olarak ilişki içerisinde olan kişilerin, arkadaşlarına kıyasla partnerleri üzerindeki manipölatif tutum olarak baskının daha fazla olduğunu gözlemlemiştir. Yapılan araştırma sonucunun, araştırmamızın sonucuna göre zıt olduğu gözlemlenebilir. Ancak bu durumun çalışmaya katılan bireylerin büyük çoğunluğunun yakın ilişkisinin olmamasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Eğitim durumlarına göre ilişkilerdeki manipölasyon oranları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Literatürde de eğitim durumu ile insan ilişkilerinde manipölasyon arasında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin çalışma durumuna göre ilişkilerdeki manipölasyon puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Konu ile ilgili literatüre bakıldığında ilişkilerde manipölasyon ve çalışma durumu ile ilgili belirgin çalışmalar bulunmazken, Hyde ve Grieve (2018) çalışmasında iş yerinde olan bireylerin hedeflerine ulaşmak amacıyla bir takım aldatici, sömürücü, manipölatif teknikler kullandıkları ve özellikle iş yerinde manipölasyon isteklerinin daha çok olduğunu gözlemlemiştir.

Araştırmada Ele Alınan Çocukluk Çağı Travmaları ve Narsisizm ile İnsan İlişkilerinde Manipölasyon Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırmanın korelasyon sonuçları incelendiğinde; insan ilişkilerinde manipölasyon ile çocukluk çağı ruhsal yaşantılar arasındaki ilişkide duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal ile saldırgan manipölasyon,

duygusal manipölasyon, kurban seçimi, kendini gizleme, strateji arasında pozitif yönde zayıf ilişkiler görölmüştür. Bu çalışmaya göre katılımcıların çocukluk çağı travmatik deneyimleri arttıkça kişiler arasındaki manipölatif tutumlar da artmaktadır. Bulgular araştırmanın hipotezini destekler niteliktedir. İlgili literatür incelendiğinde, çocukluk çağında maruz kalınan farklı istismar ve ihmal türlerinin yetişkinlikte sağlıklı ilişkiler kurma ya da ilişkileri sürdürme yetenekleri arasında bir bağ olduğuna rastlanılmıştır (Colman ve Widom, 2004). Kaya'nın yürüttüğü çalışmada (2010) ise çocukluk çağında fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kalma düzeyinin artmasının yetişkin dönemde kişiler arasında manipölatif tutum sergileme düzeyinin de artmasına neden olduğuna yönelik bulgular, çalışmamızdaki bulgular ile benzer nitelikte olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmada insan ilişkilerinde manipölasyon alt boyutları ile beş faktör narsisizm ölçeğinin nevroitiklik ve aracı dışadönüklük alt boyutları arasında pozitif yönde zayıf ilişki bulunurken antogonizm ile pozitif yönde yüksek düzeyde ilişkilerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Narsisizm düzeyi arttıkça insan ilişkilerinde manipölatif tutumların da arttığı tespit edilmiştir. İlgili literatürde yer alan bazı (Back, ve ark, 2010; Paulhus ve Williams, 2002; Morf ve Rhodewalt, 2001) çalışmalar bu sonucu destekler niteliktedir. Buna sebep olarak, hak duygusu, bencillik, hayranlık ihtiyacı duyma, diğerlerini kontrol etme gibi özelliklerin kişiler arası ilişkilerini genel anlamda etkilediği ve başkalarından duymak istedikleri yanıtları ortaya koymak için manipölatif tutumlar sergileyebilecekleri düşünülebilir.

Katılımcıların İnsan İlişkilerinde Manipölasyon Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Çocukluk çağı travmatik deneyimlerinin insan ilişkilerindeki manipölasyonu yordama durumuna yönelik incelenen modelde, çocukluk çağı ruhsal yaşantılar ölçeği puanlarının ilişkilerde manipölasyon tutumlarını anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları incelendiğinde çocukluk çağı travmaları ile kişiler arası ilişkilerdeki manipölasyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre çocukluk çağı deneyimleri arttıkça kişiler arası ilişkilerdeki manipölatif tutumların da artacağı söylenebilir. İlgili literatür incelendiğinde çocukluk çağı yaşantılarından fiziksel, duygusal ve cinsel istismarın

kişiler arası ilişki tarzlarından olan manipölasyonu yordadığı görölmüştür (Kaya, 2010). Huh ve arkadaşlarının çalışmasında (2014) ise duygusal, cinsel istismar ve ihmalin kişiler arası ilişkilerde kontrol edici, baskın, öfkeli gibi manipölatif tutumlara sebep olduğu bilgisine rastlanmıştır.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde insan ilişkilerinde manipölatif tutumları yordayan bir diğer önemli değişkenin narsisizm olduğu görölmüştür. İlgili modelde narsisizmin, katılımcıların insan ilişkilerinde manipölasyon düzeylerini anlamlı düzeyde yordadığı görölmüştür. Bu durum, katılımcıların narsistik kişilik özellik düzeylerinin artmasının, ilişkilerde manipölatif tutumlarının da arttırdığını söylemektedir. Bu bulgunun ilgili literatür ile tutarlı olduğu söylenebilir (Bachar ve ark., 2014; Uçkun ve ark., 2018; Campbel ve Foster, 2002). Narsistik özelliklere sahip bireyler derin bir ilişki kurmakta zorlanmakta ve daha çok eş duyumdan yoksun ve bencil ilişkiler üzerine kurulu bir çevre yaratmaktadır. Bu durum narsistik özelliklerin, kişiler arasındaki manipölatif tutumları pozitif yordama gücünü açıklayabilir.

Çocukluk Çağı Travmaları ile Kişiler Arası İlişkide Manipölatif Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada katılımcıların çocukluk çağı travmatik yaşantılar ölçeğinden aldıkları puanlar ile ilişkilerde manipölasyon ölçeğinden aldıkları puanlar arasında beş faktör narsisizm ölçeği puanlarının aracı rolünün olduğu bulunmuştur. Alan yazında böyle bir çalışmaya rastlanmamasına karşın; narsistik kişilik özelliklerine sahip bireylerin hem romantik hem arkadaşlık ilişkilerinde manipölasyon ve psikolojik şiddet içeren tutumlar sergiledikleri, öte yandan söz konusu bireylerin erken dönem ilişkilerindeki ihmalin, yetişkin ilişkilerinde de diğerlerini önemsemedikleri ve başkaları üzerinde kontrolcü davranışlar sergileyebildikleri yönünde bilgiler mevcuttur (Erdoğan ve Öztürk, 2018; Morelli ve Caudera, 2011).

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Çalışma, yetişkin bireylerin çocukluk çağı travma yaşantıları ile kişilerarası ilişkilerdeki manipülatif tutum arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolünü inceleyerek, alana yönelik özellikle Türkçe literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Araştırmada, bireylerin İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği puanları ile demografik değişkenler arasındaki farklar tartışılmıştır. İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden alınan puanlar ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuş olup kişilerarası ilişkilerde erkeklerin kadınlara oranla daha yüksek düzeyde manipülatif tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Ancak İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeğinden alınan puanlar ile yaş, medeni durum, çalışma durumu ve eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı farkların olmadığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılar Ölçeği puanları ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği puanları arasında anlamlı ilişkiler vardır. Bu nedenle, çocukluk çağı travmatik yaşantıların kişilerarası ilişkilerdeki manipülatif tutumlar ile ilişkisi tartışılmış, çocukluk çağı travmatik yaşantıların arttıkça manipülatif tutumlarında arttığı gözlenmiştir. Katılımcıların Beş Faktör Narsisizm Ölçeği puanları ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği puanları arasında ilişkiler incelenmiştir. Narsisizm puanlarının arttıkça birçok manipülatif tutumunda arttığı gözlenmiştir. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılar Ölçeğinden ve Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden alınan puanların İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği puanlarına etkisi incelenmiştir. Katılımcıların hem çocukluk çağı travma ölçeği puanlarının hem de beş faktör narsisizm ölçeği puanlarının, insan ilişkilerindeki manipülasyon ölçeği puanlarını ve alt boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı açıklanmıştır.

Araştırmanın temel bulgusu olan Çocukluk çağı travmatik yaşantılar ile ilişkilerde manipülasyon arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolünü incelemeye yönelik

oluşturulan modelde, Beş Faktör Narsisizm Ölçeğinden alınan puanların Çocukluk Çağı Travmaları ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği arasında aracı role sahip olduğu bulunmuştur.

6.2. Öneriler

6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırmanın örneklemini KKTC’de yaşayan 18-65 yaş aralığındaki 286 katılımcı ile sınırlıdır. İleride yapılacak araştırmalar için daha fazla katılımcıya ulaşılması ve çalışmaların farklı ülkelerde de yapılması önerilir.

Araştırma Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılar Ölçeği, Beş Faktör Narsisizm Ölçeği Kısa Formu ve İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği’nden elde edilen veriler ile sınırlıdır. Sosyo-Demografik Bilgi Formu’nda yer alan soruların genişletilmesinin araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği açısından faydalı olabileceği düşünülmüştür.

Yapılan çalışma klinik bir örneklem ile gerçekleşmemiştir. İlerleyen çalışmalarda benzer değişkenlerin olduğu bir çalışmanın klinik bir örneklemde tekrarlanması önerilir. Buna ek olarak kişiler arası ilişkilerde narsistik örüntülere sahip kişiler tarafından manipülatif tutumlara maruz kalan bireylerin dahil edildiği çalışmaların yapılması önerilir.

6.2.2. Klinik Psikologlara Yönelik Öneriler

Çalışma bulguları çocukluk çağı travmalarının ve narsisizmin ilişkilerdeki manipülatif tutum üzerinde pozitif yönde ilişkilerinin olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada ilişkilerdeki olumsuz tutumlara etkisi olan mekanizmalar üzerine çalışmalar yapılabilir. Öte yandan klinisyenlerin travmaya maruz kalan çocuklara verecekleri desteğin artırılmasıyla ileriki dönemde var olabilecek manipülatif tutumları ve olumsuz etkileri azaltmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

Kişilerarasındaki zorlayıcı, manipülatif ilişkilerin ve narsisizmin kökleri erken dönemde çocuğa bakmakla yükümlü olan bakım verenlerin çocuk ile olan ilişkilerinden ve çocukluk çağında maruz kalınan kötü muamelelerden beslenebilir. Bu nedenle, ilişkilerde manipülatif tutumları ve birçok psikopatolojinin oluşumunu

azaltmak amacıyla ebeveynlere yönelik bilgilendirici seminerlerin planlanması ve hayata geçirilmesi yararlı olacaktır.

6.2.3. Devlet’e Yönelik Öneriler

Bulgulara bakıldığında, çocukluk çağı travmalarının ilişkilerdeki manipülatif tutumları anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Bu doğrultuda çocukların korunması ile ilgili kapsamlı çalışmaların yapılması ve travmaya maruz kalan çocuklara psikolojik desteğin sağlanabileceği merkezlerin artırılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). *Mental bozuklukların tanısı ve sayımsal el kitabı (DSM-IV)* (E. Köroğlu, Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.1995.

Amerikan Psikiyatri Birliği, (2014). *DSM-5: Ruhsal bozuklukların tanısı ve sayımsal el kitabı*. (E. Köroğlu, Çev.), Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Anlı, İ. (2010).*Psikanalizde narsisizm*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Akar, A. (2014). *Pdr ve psikoloji programı öğrencilerinin empatik eğilimleri ve narsistik kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi, Mersin.

Akdoğan, H. (2005). Çocuğun cinsel istismarı ve türkiye’de çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik çalışmalar. *Polis Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 1-16.

Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi (GPD)*, 1 (2), 169-184.

Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 1(2), 95-119.

Alpaslan, A. H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194-201.

Anlı, İ. (2010). *Psikanalizde narsisizm*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Ar, Y. (2014). Büyüklenmecilik ya da incinebilirlik: narsistik kişilik örgütlenmesinin şema terapi yaklaşımı çerçevesinde ele alınması. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 1(3), 29-43.

Aral N., Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk hakları ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(5), 1-25.

Arslan, R. (2016). Çocukluk dönemi duygusal istismarı ile depresyon arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolüne ilişkin bir gözden geçirme. *Klinik Psikiyatri*, 19, 202-210. doi: 10.5505/kpd.2016.42714.

Aydınova, H. (2019). *Çocukluk çağı travmaları ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide başa çıkma tutumlarının aracı rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Lefkoşa.

Bachar, E., Canetti, L., Hadar, H., Boruch, J., Dor, Y., Freedman, S. (2014). The role of narcissistic vulnerability in predicting adult posttraumatic symptoms from childhood sexual abuse. *Child Psychiatry Hum Dev*, 46, 800-809. Doi: 10.1007/s10578-014-0521-z.

Bağrıaçık, Y. (2019). *Çocukluk çağı travmalarının kişilik ve psikolojik dayanıklılık ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.

- Bal, S. (2010). *Çocukluk çağı örselenme yaşantıları, anne-baba-ergen ilişki biçimleri ve sosyal destek algısının kuraldışı davranışlarla ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Bilgen, F. G., Karasu, F. (2017). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13), 22-34.
- Bilim, G. (2012). *Çocukluk çağı örselenme yaşantıları: duygu düzenleme, kişilerarası tarz ve genel psikolojik sağlık açısından bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bolat, Y., Ülker, M., Demir, C. G. (2016). Kavramsal açıdan narsisizm ve eğitimde narsistik kişilik. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (46), 482-192.
- Bora, A. (2019). *Çocukluk çağı örselenmelerindeki savunma mekanizmaları ve duygu düzenleme güçlüğünün borderline ve narsistik kişilik örgütlenmeleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bowers, L. (2003). Manipulation: description, identification and ambiguity. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 10, 323-328.
- Braiker, H. B. (2004). *who's pulling your strings? how to break the cycle of manipulation and regain control of your life*. New York: McGraw-Hill.
- Bulut, S. (2007). Çocukluk çağı cinsel istismarı hakkında bir derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 145.
- Bushman, B., Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem and direct and displaced aggression: does self-love or self-hate lead to violence?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (1), 219-229.
- Buss, D. M., Gomes, M., Higgins, D. S., Lauterbach, K. (1987). Tactics of manipulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(6), 1219-1229.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Campbell, W. K., Foster, C. A. (2002). Narcissism and commitment in romantic relationships: an investment model analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 28(4), 484-495.
- Cheek, J., Kealy, D., Joyce, A. S., Ogrodniczuk, J. S. (2018). Interpersonal problems associated with narcissism among psychiatric outpatients: A replication study. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 2, 26–33. doi: 10.12740/APP/90328.
- Child Welfare Information Gateway, (2006). *Child neglect: A guide for prevention, assessment and intervention*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau, 1-101.
- Clair, H. R. (1966). Manipulation. *Comprehensive Psychiatry*, 7 (4), 248-258.

- Clempner, J. B. (2017). A game theory model for manipulation based on machiavellionism: moral and ethical behavior. *Journal of Artificial Societies and Social Simulation*, 20(2), 12. Doi: 10.18.564/jasss.3301.
- Cohen, L. J., Tanis, T., Bhattacharjee, R., Nesci, C., Halmi, W., Galynker, I. (2014). Are there differential relationships between different types of childhood maltreatment and different types of adult personality pathology. *Psychiatry Research*, 215, 192-201. doi:10.1016/j.psychres.2013.10.036.
- Colman, R. A., Widom, C. S. (2004). Childhood abuse and neglect and adult intimate relationships: A prospective study. *Child Abuse & Neglect*, 28(11), 1133–1151.
- Dağlı, E. T., İnanıcı, M. A. (2011). İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım: Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı. Ankara: UNICEF Türkiye Ofisi.
- Demirci, İ., Ekşi, F. (2017). Büyüklenmeci narsisizmin iki farklı yüzü: narsistik hayranlık ve rekabetin mutlulukla ilişkisi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 46(46), 37-58.
- Derin, G., Öztürk, E. (30 Ekim-1 Kasım 2020). *Ruhsal travma aktarımında narsisizm ve dissasiyasyon*. VI. Uluslararası TURKCESS Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi, İstanbul, 560-568.
- Dickinson, K. A., Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17(3), 188-207.
- Dinçyürek, S. (2010). *Üniversite son sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyleri ve denetim odakları ile akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Doğruer, N. (2019). *Çocukluk çağı travma yaşantılarına sahip yetişkinlerde psikolojik dayanıklılık ve affetme*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- Durmuşoğlu, N., Doğru, S.S. (2009). Çocukluk Örseleyici Yaşantılarının Ergenlikteki Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 237-246.
- Ekinci, E. A. (2018). *Psikopatolojik belirtilerin narsisistik özellikler ve başa çıkma tarzları ile ilişkilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ekşi, F. (2016). The short form of the five-factor narcissism inventory: psychometric equivalence of the turkish version. *Educational Sciences: Theory ve Practice*. 16(4), 1081-1096.
- Eldoğan, D. (2016). Hangi narsizm? büyüklenmeci ve kırılgan narsizmin karşılaştırılmasına ilişkin bir gözden geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (37), 1-10.

- Elliman, D., Margaret, L. A. (2000). The physical punishment of children. *Archives of Disease in Childhood*, 83(3), 196-198.
- Erdoğan, B., Öztürk, E. (2018). Ruhsal travmanın aktarımında narsisizm. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 11-19.
- Erdoğan, B. (2019). *Yetişkin bireylerde narsisizm, çocukluk çağı ruhsal travmaları ve ilişki doyumu ile cinsel tutum ve davranışların incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Falkenbach, D. M., Howe, J. R., Falki, M. (2013). Using self-esteem to disaggregate psychopathy, narcissism and aggression. *Personality and Individual Differences*, 54, 815-820.
- Fırat, S. (2007). *İstismara ve ihmale uğrayan çocukların tedavi ve rehabilitasyonu: bir yataklı merkez modeli*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Frankel, J. (2017). Ferenczi's evolving conception of narcissistic pathology and its basis in trauma. *The American Journal of Psychoanalysis*, doi:10.1057/s11231-017-9097-2.
- Freud, S. (2015). *Narsisizm üzerine bir giriş, içinde narsisizm üzerine ve schreber vakası*, (B. Büyükkal ve S. M. Tura, Çev.) 5. Basım, İstanbul: Metis Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım yılı 1914).
- Geçkil, E. (2017). Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 129-139.
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., ve Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*. 373(9657), 68–81.
- Grieve, R., Mahar, D. (2010). The emotional manipulation-psychology nexus: Relationships with emotional intelligence, alexithymia and ethical position. *Personality and Individual Differences*, 48, 945-950.
- Grieve, R., Panebianco, L. (2013). Assessing the role of aggression, empathy, and self-serving cognitive distortions in trait emotional manipulation. *Australian Journal of Psychology*, 65 (2), 79–88. doi: [10.1111/j.1742-9536.2012.00059.x](https://doi.org/10.1111/j.1742-9536.2012.00059.x)
- Grieve, R., March, E., Van Doorn, G. (2019). Masculinity might be more toxic than we think: The influence of gender roles on trait emotional manipulation. *Personality and Individual Differences*, 138, 157–162.
- Grover, K. E., Carpenter, L. L., Price, L. H., Gagne, G. G., Mello, A. F., Mello, M. F., Tyrka, A. R. (2007). The relationship between childhood abuse and adult personality disorder symptoms. *Journal of Personality Disorders*, 21, 442–447.

Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 128-134.

Güler, N. (2019). *Annelerin narsistik kişilik özellikleri ile çocukların sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Güner, Ş. İ, Güner, S., Şahan, M. H. (2010). Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar. *Van Tıp Dergisi*, 17 (3), 108-113.

Hacıoğlu, M. B. (2018). *Kişiler arası bağımlılık eğilimi ile kırılğan ve büyülenmeci narsistik kişilik özellikleri: şema terapi modelinde bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Haji, I., Cuypers, S. E. (2006). Moral responsibility and the problem of manipulation reconsidered. *International Journal of Philosophical Studies*, 12(4), 439-464. Doi: [10.1080/0967255042000278076](https://doi.org/10.1080/0967255042000278076).

Helvacı Çelik, F. G., Hocaoglu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: bir gözden geçirme. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(4), 695-711.

Hoglund, C. L. (1997). *Narcissistic features, shame, anger and gender differences in adults exposed to emotionally abusive family environments*. Doktora tezi, Wyoming Üniversitesi: ABD.

Honor, G. (2014). Child Neglect: assessment and intervention. *Journal of Pediatric Health Care*, 28(2), 186-192. doi: 10.1016/j.pedhc.2013.10.002.

Hrebin, N. V., Shyroka, A. (2020). Psychological aspects of manipulation within an interpersonal interaction: manipulations and manipulators. doi:[10.36059/978-966-397-209-1/34-52](https://doi.org/10.36059/978-966-397-209-1/34-52).

Huh, H. J., Kim, S., Yu J. J., Chae, J. (2014). Childhood trauma and adult interpersonal relationship problems in patients with depression and anxiety disorders. *Annals of General Psychiatry*, 13, 26. doi: 10.1186/s12991-014-0026-y.

Hyde, J., Grieve, R., Norris, K., Kemp, N. (2020). The dark side of emotional intelligence: The role of gender and the Dark Triad in emotional manipulation at work. *Australian Journal of Psychology*. doi:10.1111/ajpy.12294.

İbiloğlu, A. O., Atlı, A., Oto, R., Özkan, M. (2018). Çocukluk çağı cinsel istismar ve enest olgularına çok yönlü bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 10(1), 84-98. doi:10.18863/pgy.336520.

İnci, Y. (2010). *Çocukların cinsel suiistimali ve istismarının sosyo-kültürel ve ekonomik boyutları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- John, O. P., Robins, R. W. (1994). Accuracy and bias in self-perception: individual differences in self-enhancement and the role of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(1), 206-219.
- Johnson, J. G., Cohen, P., Smailes, E. M., Scodol, A. E., Brown J., Oldham, J. M. (2001). Childhood verbal abuse and risk for personality disorders during adolescence and early adulthood. *Comprehensive Psychiatry*, 42 (1), 16-23.
- Kara, B., Biçer, Ü., Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Karaaziz, M., Erdem Atak, İ. (2013). Narsisizm ve narsisizmle ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geçirme. *Nesne*, 1(2),44-59.
- Kaya, F. (2010). *Çocukluk döneminde yaşanan istismarın kişilerarası ilişki tarzları üzerindeki etkisi: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kernberg, O.F. (2016). *Sınır durumlar ve patolojik narsisizm*. (M. Atakay, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları / Ötekini Dinlemek 7- (Orijinal çalışma basım tarihi 1975).
- Kızıltan, H. (2000). *Narcissistic personality inventory (npi) ölçeğinin türkçe formu dil eşdeğerliliği, güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kızıltan, H. (2011).Narsisizm ya da ruhsallığın ontolojisi. *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 56, 55-83.
- Koç, B. (2014). Kişilerarası ilişki tarzlarının saldırganlık ile ilişkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4 (3), 160-182.
- Kohut, H. (2013). *Kendiliğin yeniden yapılanması*. (O. Cebeci, çev.), İstanbul: Metis Yayıncılık.(Orijinal çalışma basım tarihi 1977).
- Köymen, E. (2019). *Büyüklenmeci narsisizm ve kırılğan narsisizm ile bilişsel duygu düzenleme ve kişilerarası problemlerin ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kirschner, J. (2020). *Manipülasyon ama nasıl ? insanları etkilemenin ve kullanmanın 8 ana kuralı*. (A. Arıtan, çev.), İstanbul: Arıtan Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1998).
- Kütük, M. Ö., Bilaç, Ö. (2017). Çocuklarda ve adölesanlarda duygusal istismar ve ihmal. *Türkiye Klinikleri*. 3(3), 181-187.
- Landis, C. (2017). Manipulation in relationship and how to deal with it. *Emotional Wellness Matters*, 11(4), 1-4.
- Masterson, J. F. (2014). *Narsistik ve borderline kişilik bozuklukları: Bir bütüncül gelişimsel yaklaşım*. (B. Açıl, Çev.), İzmit: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları 163. (Orijinal çalışma basım tarihi 1976).

McCrone, E. R., Egeland, B., Kalkoske, M., Carlson, E. A. (1994). Relations between early maltreatment and mental representations of relationships assessed with projective storytelling in middle childhood. *Development and Psychopathology*, 6, 99 –120.

McWilliams, N. (2013). *Psikanalitik tanı: klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak*. (E. Kalem, çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1999).

Miller, J. D., Campbell, W. K. (2010). The case for using research on trait narcissism as a building block for understanding narcissistic personality disorder. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 1(3), 180.

Monich, M. S., Matueeva, L. V. (2012). Personality determinants of manipulative behavior in the negotiation process. *Psychology in Russia: State of the Art*, 314-332.

Morelli, P. C., Couderc, P. (2011). *İkili ilişkilerde duygusal manipülasyon narsisist bir partnerle yüzleşmek*. (I. Ergüden, çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Morf, C. C., Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: a dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196. Doi: 10.1207/S15327965PLI1204_1.

Narsistsiz, (2019). Narsistin çocukluğu. <https://medium.com/t%C3%BCrkiye/narsistin-%C3%A7ocuklu%C4%9F-fa7b8bcaadb3> adresinden 09 Şubat 2021 tarihinde erişilmiştir.

Oflaz, F. (2015). Travma yaşamış çocuk ve gençlerin ele alınmasında çocuk-ergen ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği uygulamaları. *Türkiye Klinikleri J Psikiyatri Nurs-Special Topics*, 1(2), 46-51.

Orcutt, C. (2011). *Kişilik bozukluklarında travma*. (E. Gök, çev.). İzmit: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları 33. (Orijinal çalışma basım tarihi 2000).

Ornstein, A. (1981). Self-pathology in childhood: developmental and clinical considerations. *Psychiatr Clin North*, 4, 435-453.

Ovayolu, N., Uçan, Ö., Serindağ, S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2 (4), 13-22.

Ozan, E., Kırkpınar, İ., Aydın, N., Fidan, T., Oral, M. (2008). Narsistik kişilik bozukluğu gelişim süreçleri ve yaşamı. *Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar Dergisi*, 2(1), 25-37.

Özcan, N. A., Koçak, Ö. E., Arslan, R. (2018). The role of aggression in the relationship between grandiose narcissistic traits and interpersonal style: University students in Turkey. *Turkish J Clinical Psychiatry*, 21, 341-350. doi: [10.5505/kpd.2018.85547](https://doi.org/10.5505/kpd.2018.85547).

Özgen, H. (2017). *Çocukluk çağı ruhsal travmalarının ebeveyn tutumları üzerindeki yordayıcılığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, M. O., Uluşahin, N. A. (2016). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel.

Paradis, A., Boucher, S. (2010). Child maltreatment history and interpersonal problems in adult couple relationships. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19 (2), 138-158. doi: [10.1080/10926770903539433](https://doi.org/10.1080/10926770903539433).

Paulhus, D. L., Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556-563.

Pelendecioğlu, B., Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 49-62.

Perry, B.D. & Szalavitz, M. (2012). *Köpek gibi büyütölmüş çocuk*. (B.S. Haktanır, Çev.). İstanbul: Koridor Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2007).

Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A. G. C., Levy, K. N. (2009). Initial construction and validation of the pathological narcissism inventory. *Psychological Assessment*, 21(3), 365–79.

Pincus, A. L., Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421-446. doi: [10.1146/annurev.clinpsy.121208.131215](https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.121208.131215).

Ronningstam, E. (2017). Intersect between self-esteem and emotion regulation in narcissistic personality disorder implications for alliance building and treatment. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 4(3), 1-13. doi: [10.1186/s40479-017-0054-8](https://doi.org/10.1186/s40479-017-0054-8).

Rozenblatt, S. (2002). *In defence of self: the relationship of self-esteem and narcissism to aggressive behavior*. Yayınlanmamış doktora tezi, Long Island University, New York.

Simon, R. I. (2002). Distinguishing trauma-associated narcissistic symptoms from posttraumatic stress disorder: a diagnostic challenge. *Harvard Rev Psychiatry*, 10(1), 28-36.

Siyez, D. M. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Spertus, I. L., Yehuda, R., Wong, C. M., Halligan, S. L. (2003). Childhood emotional abuse and neglect as predictor of psychological and physical symptoms in women presenting to primary care practice. *Child Abuse & Neglect*, 27(11), 1247-1258. Doi: 10.1016/j.chiabu.2003.05.001.

Şar, V., Öztürk, E., İkikardeş, E. (2012) Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenirliği. *Türkiye Klinikleri J Med Sci*, 32(4),1054-1063.

Şar, V. (2018). Çocukluk ve travma: psikotarihsel bir perspektif. *Türkiye Klinikleri*, 12-17.

Şen, G. (2019). *Narsistik örüntüler ve zorlayıcı kişilerarası deneyimlere verilen tepkiler: bilişsel kişilerarası kuram çerçevesinde üniversite öğrencileri örneğinde bir inceleme*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Taner, Y., Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacattepe Tıp Dergisi*, 35(2), 82-86.

Tekneci, M. (2020). *Kırılgan narsisizm ve onay bağımlılık ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.

Thomas, L. (2018). Gaslight and gaslighting. *The Lancet Psychiatry*, 5 (2), 117–118. doi: [10.1016/S2215-0366\(18\)30024-5](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(18)30024-5).

Tıraşçı, Y., Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.

Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80.

Tüzün, O., Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi*, 19(1), 24-39.

Uçkun, G., Üzümlü, B., Uçkun, S. (2018). Narsist kişiliğin makyavelist davranışlara etkisi: Kocaeli üniversitesi özel güvenlik öğrencileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 139-154.

Üzümcü, E. (2016). *Büyükleme ve kırılma narsistik kişilik özellikleri ile ilişkili faktörlerin şema terapi modeli çerçevesinde incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

World Health Organization, (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence.

http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf,

adresinden

11.12.2020 tarihinde erişilmiştir.

Yaşar, Z. F., Akduman, G. G. (2007). Çocuk ihmali-istismarı ve adli diş hekimliği. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(5), 389-394.

Yılmaz, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: risk faktörleri ve çocukların psikososyal gelişimi etkileri. *Civilacademy Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 63-79.

Yılmaz, H. (2018). İnsan ilişkilerinde manipülasyon ölçeği. *MANAS Journal of Social Studies*, 7(4), 449-467.

Yurdakök K., İnce O. (2010). Duygusal istismar ve ihmali. *Katkı Pediatri Dergisi*, 32, 423-433.

Yücel, D. (2014). *Çocukluk çağı istismar yaşantılarının genç yetişkinlik dönemindeki bağlanma süreçleri, psikopatolojik semptomlar, ilişki yeterlilikleri ve aşk tutumları ile ilişkilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Zhang, T., Chow, A., Wang, L., Dai, Y., Xiao, Z. (2012). Role of childhood traumatic experience in personality disorders in China. *Comprehensive Psychiatry*, 53, 829–836. doi:10.1016/j.comppsy.2011.10.

EKLER

Ek-1. Bilgilendirme Formu

BİLGİLENDİRME FORMU

Sayın Katılımcı,

Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programında yürüteceğim tez çalışmam için araştırma yapmaktayım. Sizlere sunulan anketler, çocukluk çağı travmalar ile kişilerarası ilişkilerde manipülatif tutum ve davranışları arasındaki ilişki üzerinde narsisizmin rolünü ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmada size demografik bilgi formu ve ölçekler verilecektir. Demografik bilgi formunda yaş, medeni durum, eğitim durumu ve çalışma durumu ile ilgili veri toplamaya yönelik kişisel sorulardan oluşmaktadır. Verilen ölçekler çocukluk çağı ruhsal yaşantıları, narsisizm düzeylerini ve manipülasyon tutum ve davranışlarını ölçmeye yöneliktir. Ölçeklerde ve bilgi formunda isminiz yazılmayacaktır ve verdiğiniz cevaplar gizli kalacaktır. Araştırma sonuçları bireysel bilgi olarak değil, grup ortalaması olarak bilimsel raporda kullanılacaktır. Eğer çalışmayla ilgili bir şikayetiniz, görüşünüz veya sorunuz varsa bunu çalışmanın araştırmacısı Psk. Yonca Havare'ye iletebilirsiniz.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Psk. Yonca Havare

Yakındoğu Üniversitesi, Klinik Psikoloji Bölümü

Lefkoşa

Mail: havareyonca@gmail.com

Ek-2. Aydınlatılmış Onam Formu

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı;

Bu çalışma, Yrd. Doç. Dr. Pervin YİĞİT danışmanlığında Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Psk. Yonca Havare tarafından yetişkin bireylerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ile kişilerarası ilişkilerdeki manipülatif tutum ve davranışları arasındaki ilişki üzerinde narsisizmin aracı rolünün incelenmesini araştırmak amacıyla yürütülen bir tez çalışmasıdır. Bu çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli etik izinler alınmıştır. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette, sizden kim olduğunuza ilişkin bir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınızın tümü gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir; elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlarda kullanılacaktır. Bu anlamda, araştırma sonuçlarından sağlıklı bilgiler edinilebilmesi için soruların samimi bir şekilde doldurulması ve boş bırakılmaması oldukça önemlidir. Anket genel olarak kişisel rahatsızlık teşkil edecek soruları içermemektedir. Ancak araştırma sırasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, anketi doldurma işini istediğiniz anda bırakabilirsiniz. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışmaya yönelik sorularınızı tez danışmanım Pervin Yiğit'e ve Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Psk. Yonca Havare'ye iletebilirsiniz.

Yonca Havare, e-posta: havareyonca@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Pervin Yiğit, e-posta: pervin.yigit@neu.edu.tr

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılmaktayım ve katılımımı istediğim zaman sonlandırmakta özgür olduğumu biliyorum. Bana ait bu bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul etmekteyim. (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Tarih

İmza

----/----/----- _____

Ek-3 Sosyo-Demografik Bilgi Formu

SOSYO-DEMOGRAFIK BİLGİLER

1. Yaşınız:(.....)

2. Cinsiyetiniz:

☐ Kadın ☐ Erkek

3. Medeni Durumunuz:

☐ Bekâr ☐ Evli ☐ Boşanmış

4. Eğitim Durumunuz:

☐ İlkokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü

5. Çalışma Durumunuz:

☐ Çalışıyor ☐ Çalışmıyor

Ek-4. Beş Faktör Narsisizm Ölçeği-Kısa Form

Değerli Katılımcı, Bu ölçek 60 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde 1 ile 5 arası puanlanmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizden beklenen içtenlikle cevap vererek bilimsel bir çalışmaya yardımcı olmanız. Lütfen bütün sorularla ilgili görüşlerinizi ifade ediniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Aşırı hırslı biriyimdir.	①	②	③	④	⑤
2. Başkaları çok övündüğümü söylerler ama söylediğim her şey doğrudur.	①	②	③	④	⑤
3. Liderlik yapmak benim için kolaydır.	①	②	③	④	⑤

Ek-5. Çocukluk Çağı Ruhsal Yaşantılar Ölçeği

Her bir madde için aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz:

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

Çocukluğumda ya da ergenliğimde...

1)Yeterli yemeğim olurdu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

2) Gündelik bakım ve güvenliğim sağlanıyordu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

3) Anne ya da babam kendilerine layık olmadığımı ifade ederlerdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

Ek-6. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği

Değerli Katılımcı, Bu ölçek 39 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde 1 ile 5 arası puanlanmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizden beklenen içtenlikle cevap vererek bilimsel bir çalışmaya yardımcı olmanız. Lütfen bütün sorularla ilgili görüşlerinizi ifade ediniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Arkadaşlarım bazen öfke ve gazabımdan çekindikleri için isteklerimi yerine getirir.	①	②	③	④	⑤
2. Arkadaşlarıma karşı aşırı fedakar davranarak istediklerimi elde ettiğim olmuştur	①	②	③	④	⑤
3. Arkadaşlarıma söylemem gereken şeylerde gerçeğin bir kısmını saklayarak paylaştığım olmuştur.	①	②	③	④	⑤

Ek-7. Ölçek İzinleri

Beş Faktör Narsisizm Ölçeği-Kısa Form

Yonca Havare <havareyonca@gmail.com>

13 Ağu 2020 10:01 (3
gün önce)

Alıcı: eksifusun

Merhaba hocam. Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji alanında yüksek lisans yapmaktayım. Prof. Dr. Ebru Çakıcı danışmanlığında yürüteceğim 'Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ile Kişilerarası İlişkilerindeki Manipülatif Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişki Üzerinde Narsizmin Aracı Rolü' konulu tezim için Türkçe'ye uyarladığınız Beş Faktör Narsisizm Ölçeği'ni kullanmak için izninize ihtiyacım var. Ölçeğin genç yetişkin ve yetişkin bireylere uygulanması planlanmıştır.

Füsün Ekşi

13 Ağu 2020 18:11 (3
gün önce)

Alıcı: ben

Merhaba
Kullanabilirsiniz, TOAD da tüm ayrıntılar mevcuttur. İyi çalışmalar dilerim.

13 Ağu 2020 Per 10:01 tarihinde Yonca Havare <havareyonca@gmail.com> şunu yazdı:

İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği

Yonca Havare <havareyonca@gmail.com>

13 Ağustos Per 09:59 (3
gün önce)

Alıcı: hasan.yilmaz

Merhaba hocam. Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji alanında yüksek lisans yapmaktayım. Prof. Dr. Ebru Çakıcı danışmanlığında yürüteceğim 'Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ile Kişilerarası İlişkilerindeki Manipülatif Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişki Üzerinde Narsizmin Aracı Rolü' konulu tezim için geliştirdiğiniz İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği'ni kullanmak için izninize ihtiyacım var. Ölçeğin genç yetişkin ve yetişkin bireylere uygulanması planlanmıştır.

Hasan Yılmaz

13 Ağustos Per 13:34 (3
gün önce)

Alıcı: ben

Sn. YONCA HAVARE;
Söz konusu ölçeği bilimsel amaçla ve bilimsel etik ve ilkelere uygun olarak kullanabiliriz. Kolaylıklar ve başarılar dilerim.
Prof. Dr. Hasan YILMAZ

13 Ağu 2020 Per 09:59 tarihinde Yonca Havare <havareyonca@gmail.com> şunu yazdı:

Çocukluk Çağı Ruhsal Yaşantılar Ölçeği

Yonca Havare <havareyonca@gmail.com>

11 Ağustos Sal 13:00 (5
gün önce)

Alıcı: sarvedat

Merhaba hocam. Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji alanında yüksek lisans yapmaktayım. Prof. Dr. Ebru Çakıcı danışmanlığında yürüteceğim 'Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ile Kişilerarası İlişkilerindeki Manipülatif Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişki Üzerinde Narsizmin Aracı Rolü' konulu tezim için Türkçe'ye uyarladığınız Çocukluk Çağı Ruhsal Yaşantılar Ölçeği'ni kullanmak için iznimize ihtiyacım var. Ölçeğin genç yetişkin ve yetişkin bireylere uygulanması planlanmıştır.

Virüs bulunmuyor. www.avast.com

vsar@ku.edu.tr

11 Ağustos Sal 14:53 (5
gün önce)

Alıcı: ben

Kullanabilirsiniz.

Vedat Şar, MD
Professor and Chair, Department of Psychiatry
Koç University School of Medicine (www.ku.edu.tr) &
Koç University Hospital (www.kuh.ku.edu.tr), Istanbul, Turkey
Board Member, World Association of Cultural Psychiatry (WACP)
ORCHID ID: 0000-0002-5392-9644
https://www.researchgate.net/profile/Vedat_Sar

2 Ek

<https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=97ba010e12&attid=0.1&permmsgid=msg-f:1674729799245439365&th=173dd5e11ac92185&view=att&disp=inline>

<https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=97ba010e12&attid=0.2&permmsgid=msg-f:1674729799245439365&th=173dd5e11ac92185&view=att&disp=inline>

ÖZGEÇMİŞ

Psk. Yonca Havare Ağustos 1996 yılında Hatay'da dünyaya geldi. İlköğretim ve ortaöğretimini Namık Kemal İlköğretim okulunda tamamladı. Lise hayatını Jan ve Suphi Beyluni Lisesi'nde tamamladı. 2015-2019 yılları arasında Yakın Doğu Üniversitesi Türkçe Psikoloji lisans programını bitirdi. 2018 yılında Elazığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi'nde ve 2020 yılında Adana Dr. Ekrem Tok Ruh ve

Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde stajlarını tamamladı. 2019 Eylül ayı içerisinde başlamış olduğu Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji (Tezli) Yüksek Lisans Programına devam etmektedir.

İNTİHAL RAPORU

ORIGINALITY REPORT

14%	13%	2%	8%
SIMILARITY INDEX	INTERNET SOURCES	PUBLICATIONS	STUDENT PAPERS

PRIMARY SOURCES

1	docs.neu.edu.tr Internet Source	7%
2	www.researchgate.net Internet Source	1%
3	Submitted to Konya Necmettin Erbakan University Student Paper	1%
4	Submitted to Istanbul Gelisim University Student Paper	1%
5	Submitted to Eastern Mediterranean University Student Paper	1%
6	Submitted to European University of Lefke Student Paper	<1%
7	Submitted to Girne American University Student Paper	<1%
8	Submitted to Yakın Doğu Üniversitesi Student Paper	<1%
9	Submitted to Akdeniz Karpaz Üniversitesi	

ETİK KURUL RAPORU

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

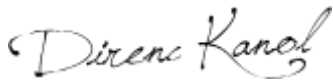
06.10.2020

Sayın Yonca Havare

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2020/784 proje numaralı ve **“Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları İle Kişilerarası İlişkilerindeki Manipülatif Tutum Ve Davranışları Arasındaki İlişki Üzerinde Narsizmin Aracı Rolü”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.